

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Глухівський національний педагогічний університет
імені Олександра Довженка

Кафедра теорії і методики дошкільної освіти

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ УЯВИ ДІТЕЙ
СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Спеціальність: 012 Дошкільна освіта

Виконала:

Бородай Олена Володимирівна
студентка 30-62МД групи,
факультету дошкільної освіти

Науковий керівник:

кандидат педагогічних наук, доцент
Корякіна Ірина Вікторівна

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ УЯВИ В ДОШКІЛЬНОМУ ВІЦІ.....	7
1.1. Походження та розвиток феномену уяви	7
1.2. Основні закономірності розвитку уяви в дошкільному віці.....	13
1.3. Психологічні особливості розвитку творчої уяви у дітей старшого дошкільного віку.....	18
1.4. Педагогічні умови успішного розвитку творчих здібностей у дітей дошкільного віку.....	25
1.5. Організація образотворчої діяльності в закладах дошкільної освіти.....	31
Висновки до I розділу	40
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ УЯВИ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	42
2.1. Виявлення рівня розвитку творчої уяви дітей старшого дошкільного віку	42
2.2. Розвиток творчої уяви дітей старшого дошкільного віку в процесі занять із образотворчої діяльності	51
2.3. Визначення результативності запропонованої системи.....	57
Висновки до II розділу	63
Загальні висновки.....	65
Методичні рекомендації	70
Література.....	72
Додатки	

ВСТУП

Стимулювання становлення творчих процесів нині стало не тільки пріоритетною направленістю саморозвитку кожного, але й істинним напрямком прогресу суспільства загалом (К. Куманецький, Л. Михайлова) [48; 56].

В. Сухомлинський в своїх наукових роботах підкреслював залежність розвитку творчих здібностей та обдарувань дитини від розвитку рук. Саме від кінчиків пальців проходять тоненькі струмочки, які стимулюють творчі думки [75].

Відомі вчені В. Бітаєв, Б. Неменський важливим завданням сьогодення вважають зростання творчої особистості, здатної трансформувати прогресивні ідеї в суспільному житті, здійснювати вибір під час визначення та вирішення проблем, проявляти винахідливість, творчо мислити [8; 59].

Формування у дітей глибоких і стійких інтересів до творчої діяльності є однією з передумов не лише становлення, а й розвитку творчої особистості. Слід враховувати, що кожна дитина є обдарованою особистістю, яку необхідно побачити, допомогти розкритися та реалізуватись. Це все можливо лише за умови створення відповідного освітнього середовища [61].

Відомо, що дитина відзеркалює поведінку педагога. Тому завданням освітнього процесу є не лише сформованість у дітей певного обсягу знань і вмінь, а переважно розвиток різних форм особистісної активності дітей, самостійності у творчому пошуку в усіх видах дитячої діяльності, формування стійкого інтересу до процесу пізнання навколишнього [49; 64].

У період дошкільного дитинства, за сприятливих психолого-педагогічних умов, відбуваються якісні зміни в психіці результатом яких є активна та здатна до творчості особистість. Зростання фізичних можливостей, розширення потреб, призводить до урізноманітнення видів і форм діяльності, закладення основ вольової сфери, елементів свідомості та

самосвідомості. Спостерігаються зміни у спілкуванні дитини з однолітками та дорослими [2; 4].

Для прояву творчості кожної дитини важливо розвивати способи входження дитини в образний світ мистецтва, завдяки розгляданню кольорів природного та предметного світу, вслуховуванню в звуки. У процесі такого навчання та виховання у дитини формується цілісне сприймання світу і усвідомлення свого місця в ньому, вона відкриває нове для себе, а для оточуючих – нове про себе [67].

Процес творчості має психофізіологічну основу, яка складається з певного рівня розвитку задатків, здібностей, психічних процесів та дитячих інтересів і як результат передбачає створення нового, оригінального продукту. Ще Ян Амос Коменський підкреслював значення творчої діяльності для розвитку особистості [39]. Й.Песталоцці особливу увагу приділяв практично-продуктивній діяльності в дитячому віці [65].

Творча діяльність – одне з найцікавіших, найбільш складних і найменше вивчених психічних явищ. Актуальними проблемами дослідження творчості є вивчення способів творчої діяльності, стадіальності творчого процесу, а також його динаміки та психологічних особливостей розвитку. Важливим є також аналіз творчого результату на різних стадіях творчого процесу та його завершенні, що допомагає зрозуміти психологічний механізм і проаналізувати продуктивність творчості (В.Білецький) [7].

До проблеми обдарованості зверталось багато видатних педагогів та психологів, кожний із них розробив оригінальну методику розвитку творчих здібностей дітей: Б.Теплов, Б. Кобзар, К.Ушинський, І. Волков, О. Сухомлинський, Д.Родарі.

Дослідження психології творчості з'явилися у кінці XIX – на початку XX століття на основі теорії творчості. Започаткували дослідження проблем творчості Т. Рібо та П. К. Енгельмейер. Пізніше С. О. Грузенберг зробив одну з перших спроб дійти певного синтезу різних напрямків у дослідженні творчості.

У 20-ті роки ХХ століття до проблеми природи творчості звертається В. М. Бехтерев і розглядає цю проблему з позиції рефлексології. Творчий процес, опосередкований певним подразником, який В. М. Бехтерев характеризує як творчу проблему, творчу ситуацію, є реакцією на цей подразник [66; 67].

В основі прагнення людини до творчих результатів слід розглядати її потреби: фізіологічні (у їжі, одязі, відпочинку тощо); в особистій безпеці (захист від насильства та загроз); у спілкуванні; прихильності та любові; у проявах поваги; об'єктивному усвідомленому самооцінюванні, самостійності, успіхові; у реалізації своїх ідей, самовизначенні.

Виникає багато суперечностей щодо управління творчою діяльністю особистості. Чинниками, що впливають на творчий потенціал дитини є умови, в яких формується особистість, середовище, що її оточує, а також характер пізнавально-пошукової діяльності. Питання, пов'язані з розвитком творчої особистості в різних видах діяльності, потребує визначення сутності поняття «творчість» (Л.Лувчук, Н.Ветлугіна) [84; 85].

Під поняттям творчість зазвичай розуміють створення нових матеріальних або духовних цінностей. Творча діяльність є антиподом наслідування, копіювання, діяльності за шаблоном, готовим взірцем, правилом, алгоритмом(Л.Острожинська) [62].

Зважаючи на актуальність даного питання темою магістерської роботи обрана така: *«Педагогічні умови розвитку творчої уяви дітей старшого дошкільного віку»*.

Мета роботи: теоретично обґрунтувати і експериментально перевірити вплив занять із зображувальної діяльності на розвиток творчої уяви у дітей старшого дошкільного віку.

Об'єкт – процес розвитку творчої уяви у дітей старшого дошкільного віку.

Предмет дослідження – система занять із зображувальної діяльності (малювання) з використанням нетрадиційних технік і матеріалів як засіб розвитку творчої уяви у дітей 6-го року життя.

Завдання:

1.Зробити аналіз психологічної та педагогічної літератури з проблеми розвитку творчої уяви дітей старшого дошкільного віку;

2. Уточнити методику визначення рівня розвитку творчої уяви у дітей дошкільного віку;

3. Провести експериментальне дослідження щодо визначення рівня розвитку творчої уяви у дітей 6-го року життя;

4.Розробити і впровадити в роботу закладу дошкільної освіти систему занять із зображувальної діяльності (малювання) з використанням нетрадиційних технік і матеріалів з метою розвитку творчої уяви у дітей старшого дошкільного віку.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ УЯВИ В ДОШКІЛЬНОМУ ВІЦІ

1.1. Походження та розвиток феномену уяви

Проблема дослідження феномену уяви в дитячій психології посідає особливе місце. Відомі психологи, як Т. Рібо, Дж. Селлі, З. Л. Виготський, С. Рубінштейн, М. Палагіна, О. Дьяченко та інші зробили значимий внесок у розгляд різних питань, пов'язаних з розвитком уяви у людини.

Поняття уяви розглядалося як один з психічних процесів, що відіграє особливу роль в розвитку особистості дитини. Т. Рібо розглядав уяву як встановлення нових асоціацій [5;14; 20]. Механізми уяви Т. Рібо розглядав як становлення дисоціації — операції поділу рядів станів свідомості і асоціації їх з'єднання. На думку Т. Рібо творча уява може функціонувати за умови об'єднання операцій асоціації і дисоціації. Т. Рібо зазначав, що асоціація за схожістю передбачає об'єднану роботу асоціації та дисоціації, що набуває діяльної форми. Вона є основним джерелом матеріалів для творчої уяви (Ф.Шіллер) [82]. Вчений відзначає, що перші прояви уяви спостерігаються у дитини близько 3-х років, підкреслюючи, при цьому, що уява дитини багато в чому відрізняється від уяви дорослого, що пояснюється накопиченим досвідом спілкування з навколишнім. У генезисі уяви Т. Рібо виділяє чотири стадії: перша стадія характеризується наявністю переходу від пасивної уяви до творчої; початок другої стадії спостерігається, коли дитина оживляє предмети, що оточують її; для третьої стадії характерним є поява гри, коли дитина переходить від наслідування до трансформування навколишнього; четверта стадія визначається як період "романтичної винахідливості" або етап художньої творчості. Розглянуті стадії розвитку уяви обумовлено вдосконаленням інтелектуальних здібностей дітей, що залежать від досвіду накопичення системи образів, їх багатства, розвитку психічних процесів, в тому числі пам'яті, мови, відчуттів.

Ідея Т. Рібо про особливість процесу переходу від пасивної уяви до творчої

знаходить своє відображення у визначенні основного закону розвитку уяви. Згідно з яким цей процес проходить у своєму розвитку два етапи: етап самобутності або підготовки, критичний аспект і етап остаточного складання, що проявляється у різних видах діяльності. Перший етап виражається в незалежності процесу уяви від мислення. Критична фаза характеризується протиріччями між об'єктивністю процесів мислення і суб'єктивністю уяви. Під час другого етапу під впливом критичного мислення уява може дещо згаснути, або, завдяки розуму, стає творчою. Дж. Селлі також розглядав асоціацію як один з основних способів роботи уяви. Іншим способом роботи уяви автор вважає апперцепцію - суб'єктивний відбір засобів і ознак, які є складовими нового значення. Дж. Селлі зазначав, що уява в дитячому віці характеризується найбільш яскравими проявами і має своє вираження у вигадуванні неіснуючих друзів і уособленні предметів, які оточують дитину, а також неіснуючої інтерпретації обстановки. В розвитку фантазії вчений вбачає два етапи. Перший є передумовою виникнення уяви, що характеризується перевагою сприйняття. Початок цього етапу Дж. Селлі відносив до 8-ми, 9-ти місяців. Власне уява з'являється тоді, коли дитина створює образи, які представлені суб'єктивно у фантазії дитини як реально існуюча дійсність. Цей етап, на думку вченого, має місце в дошкільному віці (О.Белова) [5].

Якщо оцінити з сучасних позицій погляди асоціаністів на процес становлення уяви у дітей дошкільного віку, слід відмітити, що сам процес уяви не можна зводити до сукупності асоціацій, хоча кожна з них, як один з механізмів, може бути присутньою в уяві. Сукупність асоціацій, що має пасивний характер, не може слугувати механізмом продуктивності творчої уяви.

Пояснюючи закономірності уяви дією законів асоціацій, А. Бен виділяє ряд умов, що характерні для цього процесу. Серед яких є підпорядкування елементів один одному, наявність плану, задуму, а також наявність процесу дій і помилок або дослідів. Теорію А. Бена про залежність процесу уяви від досвіду розвивають представники біхевіоризму, зазначаючи що розвиток творчої діяльності уможлиблюється завдяки реалізації програм творчої поведінки. Так, Д. Дьюї підкреслював значемість педагога у стимулюванні дитячих прагнень і збагаченні досвіду дитини, спрямованого на формування навичок і звичок, пов'язаних з творчою діяльністю. Гештальт-психологією підкреслюється активний характер уяви. На перший план виводиться переусвідомлення предметного змісту, що має вираз у появі нової структури. Слід зазначити що творчий процес починається з незавершено структурно проблемної уявної ситуації. Нова структура виникає шляхом трансформації (інсайту) психічних (ментальних) структур (образів). Умовою цієї трансформації і переструктурування проблемної уявної ситуації є відмова від традиційних схем, шаблонів, що закріпилися в минулому досвіді (Л.Венгер) [15].

Лінія розвитку уяви за даними гештальтпсихологів обумовлена з формуванням здатності до візуалізації або зі становленням іманентних структур.

Так, К. Коффка, досліджуючи механізми застосування предметів-замінників в процесі розвитку уяви дитини, що найбільш яскраво виявляється під час гри, дійшов висновку, що у дитини на початку проявляється специфічний світ поведінки, що складається з окремих розрізнених дій [5].

Деякі з психологів на відміну від розглянутих вище концепцій, уяву не розглядали з позиції самостійної позитивної ролі у розвитку пізнання, хоча і відводили фантазії особливе місце в житті дитини. При цьому фантазування розглядали як перехідний період в розвитку, як деяку недосконалість пізнавальної сфери.

Так, К. Бюлером відзначено спонтанність дитячої фантазії і вказано на відсутність зв'язків головних ліній пізнавального розвитку та фантазування. Ним запропоновано етапи розвитку дитячої уяви. Перший К. Бюлер відносив до віку від 2-х до 4-х років, коли в житті дитини з'являються перші уявні значення. Другий проявляється з 4-х до 6-ти років як вік казок та різноманітних вправ у фантазуванні. Е. Мейман також підтримував ці погляди і звертав увагу на те, що весь дошкільний вік дитина перебуває у світі фантазій [15].

Особливої уваги потребує питання вивчення психофізіологічних основ розвитку творчої уяви, творчого процесу в цілому. В психоаналітичній концепції З. Фрейда фундаментом творчих процесів взагалі і творчої уяви зокрема, є внутрішні конфлікти особистості, що проявляються на ранніх стадіях становлення особистості [6]. Конфліктні ситуації дитячого періоду, як зазначає З. Фрейд, закріплюються в пам'яті, і творча уява виступає як заміщення реальних подій дитинства. При цьому сам характер творчості відзначається проявами несвідомого. Автором підкреслено, що у фантазіях стають можливими таємні бажання, основою яких є сексуальність. Ці бажання витісняються свідомістю в область несвідомого, так як вони не знаходять підтвердження у соціальних і моральних нормах, які встановлені суспільством.

Прогнозуючи розвиток творчої уяви у дитини З. Фрейд підкреслював залежність від вимог дорослого в період раннього сексуального становлення. Творчість виявляється в тих самих умовах, що й сексуальність, яка придушується заборонами з боку дорослих. Якщо сексуальність проявляється сильніше від заборон, то процес творчості набуває забарвленості задоволення, що є властивим для сексуальних потягів. Шлях розвитку творчої уяви пов'язано з сублимацією, тобто творчість набуває ознак заміщення сексуальної активності, а залежність від ранніх сексуальних експериментів зникає. З. Фрейдом було виділено захисну функцію уяви, що спрямована на позбавлення негативних емоцій і зведення їх до мінімального

рівня. З. Фрейд визначав з цього приводу, що люди, з високими вимогами культури, які знаходяться під тиском власних внутрішніх витіснень, знаходять реальність в цілому незадовільною, тому вони знаходяться в світі уяви і фантазій, в яких намагаються компенсувати недоліки реального життя. На думку вченого уява може стати шляхом захисту від об'єктивно існуючої неприємної реальності. Зменшуючи значення джерела тривоги за допомогою уяви і фантазії, дитина намагається стати нечутливою до реалій. Цей спосіб захисту зникає з закінченням періоду раннього дитинства. Такі вчені як М. Вульф, Е. Кріс і К. Кюбі вважали відсутнім взаємозв'язок між фантазією і реальним світом дитини і вказували на залежність фантазії від задоволення власних бажань.

Так, М. Вульф вважав, що дитина не може відрізнити фантастичне від реального тому що в неї немає точного уявлення про фантастичне і реалії. Е. Кріс вважав, що творча діяльність є своєрідним заміщенням реальних подій дитинства, тобто в творчому акті здійснюється повернення до дитячих способів мислення. Творча уява є фактичним умінням дитини обіграти матеріал у свідомості [7].

Неофрейдисти підкреслювали фіксацію соціальних конфліктів особистості у ході перенесення акцентів з несвідомих процесів на передсвідомі при вивченні механізмів творчості .

Як бачимо модифікована концепція З. Фрейда характеризується перебільшенням ролі біологічних факторів у розвитку психіки людини, що в подальших дослідженнях викликало критику. Тому що такий підхід відокремлює дитячу уяву від реальної дійсності, фіксуючи увагу тільки на суб'єктивних переживаннях. Але дослідження останніх років підтверджують роль захисної функції уяви, зазначаючи при цьому, що не весь акт творчості спрямовано на позбуття негативних емоцій та інших комплексів, в тому числі сексуальних [25; 32].

Відомий вчений Ж. Піаже, вивчаючи психічний розвиток дитини, підкреслював значення особливостей взаємодії дитини з середовищем у

розвитку уяви дитини. Він розглядав уяву як короточасну стадію спотвореного відтворення реального світу, при цьому не надавав їй позитивної ролі в цьому процесі. Автор вважав, що первинною формою ставлення дитини до реального є панування аутистичного мислення, що є основою побудови уявної дійсності. Ж. Піаже характеризуючи уяву дитини, визначав, що вона не відображає зовнішню дійсність, а створює сама собі уявну ситуацію чи дійсність сновидіння, дитина прагне до задоволення бажань, а не до встановлення істини, що має суто індивідуальний характер. Дитина не може виразити безпосередньо промовою, що виявляється, перш за все, в образах[8]. Л.Виготський відзначав, що уява як діяльність має не соціальний характер в її первинних формах, і виступає як діяльність підсвідома, яка обслуговує не пізнання реальності, а отримання задоволень. Ж. Піаже також пов'язував генезу уяви з розвитком символічної функції свідомості у дитини. Цей психічний процес розглядав як особливу форму мислення, що дозволяє прогнозувати зміни реальної дійсності. Уява, на думку Ж. Піаже, з'являється у дітей у віці 1 року 8 місяців у процесі, пошуку рішень сенсомоторного характеру. Вона з'являється з імітації, що виникає в дитини при пошуку об'єкта, і під час спостереження за ним. Імітація є ознакою децентрації: дитина починає бачити в іншому щось нове від себе, визначає рух інших для наслідування. У дитини з'являються образи, які є символами дійсності. Учені підкреслюють роль знаково-символічної функції свідомості, за допомогою якої уявлення дитини можуть відповідати реальності.

Ж. Піаже механізми уяви пов'язує з виникненням образів у процесі розвитку дитини в такій послідовності: образи в статичному стані, що забезпечується сприйманням відображення дійсності; образи в кінестетичному стані, що відтворюють зміни просторових положень об'єктів; перетворені образи, що трансформують зміни форм. Ж. Піаже підкреслює позитивну пізнавальну роль уяви при включенні її в розвиток асимілятивних можливостей. Уява: з одного боку, відокремлює

дитину від реальності, а з іншого боку - дитина зростаючи може відокремити реальність від гри [9].

А. Валлон описав два види уяви, зробивши спробу примирити суперечливі акценти. Один з яких спостерігається тоді, коли дитина відокремлює дійсність від фантазії, інший пов'язаний з тим, що дитина цілком живе у своїх уявленнях, тобто вона поєднує суб'єктивне та об'єктивне, їх трансформація проявляється як гра фантазії дитини. Учені виділяють рівні розвитку зв'язку фантазії дитини з реальністю. Перший рівень характеризується тим, що дитина переживає фантазію як реальність. На другому рівні дитина використовує зовнішні допоміжні прийоми, щоб перейти від уявного до реального і навпаки. На наступному рівні дитина намагається контролювати переходи від реального до уявного. На останньому рівні дитина відокремлює світ уявного від світу реального. Спрямованість уяви дитини на пізнання підкреслювал послідовник екзистенціальної філософії Е. Кобб. Основним джерелом уяви він вважав дистанцію між сприйняттям свого "Я" і сприйняттям загального. На його думку передумови уяви з'являються в ранньому віці і мають прояв в тілесних відчуттях, у відчуттях пов'язаних з контактом із середовищем, потім в ігровій діяльності, де знаходить прояв символічна картина світу. Під час гри дитина має можливість реалізувати своє трансцендентне "Я" '. Справжні прояви творчої уяви спостерігаються у 5-6 років, коли з'являються спогади про виникнення почуття радості, злиття свого "Я" з загальним. Отже, Е. Кобб підкреслює значущість уяви у пізнанні навколишнього [18;24].

1.2. Особливості розвитку уяви в дошкільному віці.

Питання розвитку уяви в дошкільному віці набувають своєї актуальності, що пов'язана із становленням творчої особистості. Е.Льєнкова, розглядаючи сутність поняття уяви, звертає увагу на те, що вона полягає в умінні поєднувати ціле раніше частини, в умінні будувати цілісний образ. При цьому таке вміння дозволяє встановити причинно-наслідкові зв'язки і

закономірності об'єктивного світу і виражати їх у своєрідних символічних формах [10]. Особливою ознакою уяви є, за висловом С. Рубінштейна, своєрідний «відліт від дійсності», коли на основі певної ознаки реальної дійсності створюється новий цілісний образ, а не просто трансформуються і перебудовуються наявні уявлення, що є характерним для функціонування внутрішнього плану дій. При розгляді питань стосовно розвитку уяви слід пам'ятати про специфіку засобів, які застосовує дитина при створенні нових продуктів уяви. Л.С. Виготський зазначав, що суть розвитку уяви полягає в оволодінні дитиною засобами, за допомогою яких можливі перебудова, структурування навколишньої дійсності. Основним таким засобом є знак [29].

А. Запорожцем було виявлено, що в процесі розвитку творчої уяви засобами для дитини можуть виступати і своєрідні типи структурованих образів (сенсорних еталонів, модельних уявлень). У процесі оволодіння ними, так само як і оволодіння знаками, значення має засвоєння загальнолюдського досвіду.

Розвиток уяви - це складний, цілеспрямований процес, який підкоряється загальним законам розвитку вищих психічних функцій.

Учені виділяють в процесі функціонування уяви дошкільника два етапи:

- 1) виникнення певної ідеї творчого продукту (задуму),
- 2) продумування певного плану щодо реалізації задуму.

Ці етапи спостерігаються вже до кінця дошкільного дитинства. Тому важливим є специфіка засобів, за допомогою яких відбувається становлення цілісного процесу уяви протягом дошкільного дитинства [14].

Труднощі полягають в тому, що існують два види і, відповідно, два основні напрями в розвитку уяви. Умовно вчені називають «афективною» і «пізнавальною» уявою. Афективна уява досліджувалась З. Фрейдом і його послідовниками. Вони зазначали, що уява і творчість є проявом несвідомих конфліктів, які пов'язано з розвитком спадкових тенденцій. З. Фрейдом зазначено, що ефект творчої діяльності - це знищення негативних емоцій, що виникають під час конфлікту, до того часу, поки не буде

досягнутий відповідний рівень. Неофрейдисти також вказували на основну функцію уяви, пов'язану з захистом особистості, компенсацією негативних емоцій, які пов'язані з несвідомими процесами, які відображають соціальні конфлікти особистості.

Ідеї цих концепцій перебільшували ролі біологічних тенденцій у розвитку психіки людини. Було доведено, що уява виступає як захисний механізм особистості, було виділено таку функцію уяви, коли спостерігається протиріччя у взаємодії «я» і довкілля. При цьому захист може відбуватися двома шляхами: через оволодіння суб'єктом своїх емоцій – відворення в продуктах творчості і через трансформування ідеального «я», ідеальної уявної ситуації, що компенсує реальний неуспіх [25; 32; 21].

Наступний напрям у розвитку уяви – вивчення Ж. Піаже «пізнавальної» уяви. За яким уява та її розвиток пов'язувалося із становлення символічної функції свідомості особистості і розглядалося як особливу форму мислення, яке дозволяє прогнозувати зміни реальності. Деякі вчені намагалися об'єднати ці два напрями розвитку уяви і підкреслювали ефективність цього процесу. Т. Рібо відзначав взаємозв'язок в уяві інтелектуальних та емоційних аспектів. Л.Виготський підкреслював єдність емоційних і інтелектуальних компонентів в розвитку уяви за допомогою спеціальних вправ і прийомів. Уява може розвиватися в різних видах діяльності, мистецтва тощо. У психології відсутній єдиний спосіб розвитку уяви. У кожному з пропонувані способів, авторами зазначаються ті аспекти, які, на їх думку, є найбільш характерними ознаками уяви [20; 16]. Особливу увагу в аспекті розвитку дитячої уяви учені приділяють малюванню як основному виду образотворчої діяльності, підкреслюючи особливий інтерес дітей до цього виду образотворення. Вивчення дитячого малюнка потребує його розгляду з різних наукових позицій. Психологами через дитяче малювання здійснюється пошук

можливостей проникнути в особливий внутрішній світ дитини. Педагогами розкриваються оптимальні шляхи навчання, які сприяють всебічному розвитку уяви дітей.

Уява і фантазія пов'язані між собою - це важливі сторони життя дитини. Уява допомагає засвоїти будь – яку навчальну програму. Вона є вищою і необхідною здатністю людини. Разом з тим саме ця здатність потребує особливої турботи в плані розвитку. Уява особливо ефективно розвивається у віці від 5 до 15 років. Якщо втратити цей період для розвитку уяви то в подальшому спостерігатиме занепад і швидке зниження активності цієї функції. Зниження здатності фантазувати у дітей дошкільного віку зменшує можливості творчого процесу, тому що зникає інтерес до навколишнього, мистецтва та до творчої діяльності. Розвиток творчої уяви у дітей потребує особливої організації образотворчої діяльності.[20; 27]

На зміст дитячих малюнків особливий вплив має досвід, який діти отримують в ході організації різних форм спілкування з навколишнім. У дитячих малюнках відображаються уявлення про навколишнє, що привертає їх увагу. У малюнках відтворено своє ставлення до навколишнього і життя в цілому. Малювання є процесом і результатом творчої діяльності, одним з найбільш доступних засобів самовираження особистості дитини. При цьому в роботі задіяні зорові, рухові, кінестетичні аналізатори. Образотворча діяльність дає можливість проявам своєрідності багатьох сторін психіки дитини. Розкриває особливості мислення, уяви, емоційно-вольової сфери. Заняття з образотворчої діяльності розвивають пам'ять і увагу, мову і дрібну мускулатуру, привчаючи дитину мислити і аналізувати, критично оцінювати і порівнювати, з'єднувати і фантазувати.

Дитина дошкільного віку має таку особливість як схильність до наслідування дій дорослих. Тому вже з раннього дитинства здійснює маніпуляції олівцями і папером, створюючи каракулі. Цей період характеризується як етап дозображувальної діяльності. Малюнок набирає змістовності поступово, коли на папері з'являються не просто сліди від інструментів для зображення,

а деякі перші образи пов'язані з знайомими предметами і спеціально створеними уявними об'єктами. Процес образотворення пов'язується зі словесним супроводженням, формулюванням наміру зображення, що характеризує початковий етап образотворчої діяльності. У дошкільному віці відбуваються значні зрушення в розвитку психічних процесів і особистості в цілому. Під впливом спеціально організованої системи занять збагачується зміст дитячих малюнків зображенням будинків, дерев, квітів, тварин, машин тощо. Відсутність шаблонів дає дитині можливість проявити власні бажання, інтереси, активність і відтворити своє ставлення до навколишнього в малюнках та інших власних виробках. Дитина зображує як уявні образи так і ті, що існують реально, намагаються досягти їх схожості. [3;23; 35;37].

Діти зображують і те, що спостерігають в реальному житті дорослих. Образотворча діяльність як і гра, допомагає дитині освоїти її соціальне оточення, світ, в якому вона живе. Особливості розвитку у дітей уяви можна діагностувати за методикою домальовування контурних об'єктів, частин предметів (наприклад, зламаної гілки, частинка розбитої вази тощо) або простої геометричної форми (круга, квадрата, трикутника). За методикою О. Дяченко, можна визначити тип розв'язування завдання - домалювати, щоб у результаті отримати картину. Необхідні якості уяви (широта, довільність, стійкість, яскравість, оригінальність) з'являються не спонтанно, а за умови цілеспрямованого впливу в ході організованого навчання. Система роботи має збагачувати сприйняття і уявлення дитини про суспільне життя та навколишній світ, а не зводитися до нав'язування їй готових тем. Дитина потребує допомоги в ознайомленні з дійсністю, щоб її відтворити, у розвитку здатності оперувати образами з метою трансформування їх нові. У цьому аспекті важливим є формування у дітей мотивації і пізнавальних інтересів. У результаті на початку шкільного навчання може з'ясуватися, що дитина не готова до засвоєння навчального матеріалу, вивчення якого вимагає

достатньо сформованого рівня уяви. До цього етапу повинні з'явитися такі психічні новоутворення, як довільність, внутрішній план дій, рефлексія, завдяки яким з'являється новий вид уяви - довільна уява. Вдосконалюється цілеспрямованість у реалізації ідей, стійкість задумів, образи уяви наочні, динамічні і емоційно забарвлені. Спостерігається творча трансформація уявлень [42; 44; 54].

Таким чином, своєчасний розвиток уяви у дітей з раннього віку дозволить удосконалити пізнавальні психічні процеси і здатність до творчості, що матиме позитивний вплив на розвиток гармонійної особистості дитини.

1.3. Психологічні особливості розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку.

Творчість – це не сума знань, а цілеспрямований процес створення нового, оригінального продукту. Цей процес відображає направленість інтелекту, розкриває особливий зв'язок між інтелектуальним життям особистості і проявом її переживань в активній діяльності. В. Сухомлинський називає творчій процес самою суттю життя в різноманітності знань і краси навколишнього. Творчість – це активна діяльність, що спрямована на розкриття духовного світу особистості, це своєрідний місток, що забезпечує взаємодію між з однолітками та дорослими. Поняття «творчість» означає діяльність, яка притаманна лише людині. Результатом цього процесу є народження якісно нового, відмінного, неповторного, оригінального, унікального образу[9; 74].

Ще здавна вчені намагались зрозуміти сутність поняття творчості. Першими об'єктами вивчення були люди науки та мистецтва. Аналізувалися їх щоденники, листи, висловлювання. Більшість авторів великих винаходів визначали дві стадії творчого процесу:

- перша стадія – тривалі роздуми над факторами і явищами, що визначалися;
- друга стадія – інтуїтивно прийняті рішення.

У сучасних умовах розвитку освіти України особливого значення набуває проблема становлення творчої особистості, пошук та розвиток її здібностей [1; 10].

Природа щедро наділила кожну дитину можливостями розвитку і кожен може досягти значних висот у творчій діяльності. Чимало труднощів зазнають діти у навчанні. Багато років вважали, що здібності обумовлені генетично. Вчені дослідили поведінку дошкільників і виявили, що чим молодший вік дітей, тим ближче вони є у розвитку один до одного. Отже, щоб досягти результатів, то потрібно розвивати творчі здібності змалку.

Творчі можливості дітей реалізуються в різних видах їх діяльності, а саме: в грі, навчанні, спілкуванні, трудовій діяльності тощо.

У ході ігрової діяльності дитина створює у своїй уяві певні образи, намагається реалізувати бажаний задум, пропонує багато ідей. Дитина почуває себе вільною і не обмежується знаннями та заборонами, які не дозволяють їй вільно розпоряджатися предметами, матеріалами тощо. Саме в ході ігрової діяльності дитина має можливість бачити не лише стандартні способи застосування тих чи інших предметів (кубики - це цегла для будівництва будинку, гаража, з них можна зробити машину), вони можуть трансформуватися на паркан, корабель, потяг, літак тощо [31]. Таким чином, дитяча творчість не дає об'єктивно значущих продуктів, як творчість дорослої людини, але за своєю психологічною сутністю, суб'єктивним переживанням не відрізняється від творчості дорослих.

Дитячий творчості властива здатність трансформувати ідеї в нових і складних ситуаціях, знаходити нові способи застосування предметів як заміників реальних об'єктів. У дитини виявляється здатність незвичайно бачити предмети, застосовувати їх у новій ситуації. Також дитяча творчість характеризується образною гнучкістю, яка проявляється у здатності змінити форму об'єкта так, щоб з'явилися нові його можливості, що можна спостерігати у дитячих творчих виробках. Образна гнучкість є типовою формою прояву творчості в дошкільному віці. Адже мислення дитини має

переважно образний характер, бо вона чуттєво, емоційно сприймає навколишній світ. Не кожний дорослий може побачити нові образи в об'єктах так, як може це помітити дитина і відтворити своє бачення у предметно-продуктивній діяльності.

Дошкільний вік характеризується підвищеною пізнавальною активністю, емоційною чутливістю сприймання, образним мисленням, бо саме в цьому віці інтенсивно розвиваються психічні процеси, в тому числі уява, фантазія, і пам'ять. Дошкільники здатні не лише сприймати красу навколишнього й по-своєму відтворювати її в різних видах діяльності, вони прагнуть також самореалізуватись і розкрити власні природні здібності,.

Аналіз вітчизняних теорій творчості (В. Андрєєва, О. Кульчицької, В.Маляка, Я.Пономарьова) дають підстави трактувати її розвиток як процес становлення особистості, який спрямовано на розширення образно-асоціативного мислення, збагачення емоційних переживань, уяви, фантазії, пізнання, здатності до пошуково-дослідницької діяльності, порівняння явищ, до перенесення власного досвіду в нові ситуації. Творчий процес дитини відтворює її власне бачення навколишнього світу і сенсу життя, а також суб'єктивне ставлення до нього, що розкриває її індивідуальні особливості сприйняття об'єктів та явищ ,її уявлення, здібності та внутрішній стан [58; 67].

Характерними ознаками творчої діяльності дітей дошкільного віку, вченими виокремлено такі:

- оригінальність, пошукова й дослідницька активність; здатність віднайти свій оригінальний спосіб вирішення проблеми; визначення власної думки та реалізація її у формі художнього чи інтелектуального продукту (І. Волков, В. Моляко та інші.);
- здатність аналізувати та порівнювати явища; самостійно переносити знання в іншу ситуацію; визначити варіативність у проблемних ситуаціях; визначити нові функції та ознаки знайомого предмета чи об'єкта (І. Волков, І. Лернер, В. Моляко та інші.);

- розумова активність задля самостійного набуття достатніх знань для конкретної діяльності; емоційна оцінка та самооцінка створеного персонажа чи зображеного явища (Н.Ветлугіна, А.Щербо) .

Творчість у дітей дошкільного віку відрізняється здатністю до пошуку ідей в різних, незвичайних ситуаціях, нестандартністю бачення й використання реальних предметів, здатністю трансформувати форму об'єкта, щоб він набув нових якостей, здатністю оригінально поєднувати різні елементи і засоби художньої виразності у процесі інтеграції видів образотворчої діяльності, результатом якої є власний витвір. Творчість у зображувальній діяльності старшого дошкільника слід розглядати як складне особистісне новоутворення, в основі якого знаходяться емоційне сприймання, зображувальні вміння, теоретичні знання, практичні навички, загальні та спеціальні здібності.

Дитина дошкільного віку у процесі образотворення потребує підтримки дорослого, який є мотиватором бажання слухати, емоційно реагувати, наслідувати, відтворювати, розглядати, обстежувати, й цілісно сприймати все навколишнє.

Основою для розвитку творчості є та діяльність, у якій проявляються найбільш яскраво здібності дитини та її інтереси. А розвиток здібностей найефективніший тоді, коли гармонійно поєднуються природні задатки, мотиви діяльності та вплив зовнішнього оточення [60;62].

Що ж таке "творчі здібності", або "креативність" (від лат. — творення). Психологом Е. Фроммом під творчістю розглядалася здатність до пошуку і пізнання навколишнього, вміння дивуватися і знаходити відповіді у вирішенні нестандартних ситуацій, а також спрямованість на відкриття нових ідей і здатність до трансформування власного досвіду"[13].

Основними показниками творчих здібностей є швидкість і гнучкість думки, оригінальність, допитливість, точність і сміливість [19].

Швидкість думки — кількість ідей, що виникають за одиницю часу. Гнучкість думки — здатність швидко і без внутрішніх зусиль переключатися

з однієї ідеї на іншу; бачити, що інформацію, отриману в одному контексті, можна використати і в іншому. Оригінальність — здатність до генерації ідей, що відрізняються від загальноприйнятих; до парадоксальних, несподіваних рішень. Оригінальність пов'язана з цілісним баченням усіх зв'язків і залежностей, непомітних під час послідовного логічного аналізу.

Допитливість — здатність дивуватися; відкритість та інтерес до всього нового.

Сміливість — здатність приймати рішення в ситуаціях невизначеності, не лякатися власних висновків і доводити справу до кінця, ризикуючи особистим успіхом та репутацією.

Природно, виникає запитання: чи є перелічені показники вродженими, чи вони залежать від впливу середовища? Один із авторів системи визначення творчих здібностей Торренс переконаний, що успадкований потенціал не варто вважати найважливішим показником майбутньої творчої продуктивності. Батьки та інші дорослі здатні розвинути або знищити творчі імпульси малюка ще в дошкільному віці [12;22; 47].

Основною діяльністю дошкільняти є гра. Як свідчать дослідження психологів, гра значною мірою сприяє розвитку творчих здібностей малюка, оскільки в самій її природі закладені можливості для стимуляції гнучкості й оригінальності мислення, здатності конкретизувати власні задуми та пропозиції інших гравців [67].

Ще одна винятково важлива властивість ігрової діяльності — внутрішній характер її мотивації. Діти граються, бо їм подобається сам ігровий процес. І дорослим залишається тільки використати цю природну потребу для поступового залучення дітей до більш складних, творчих форм ігрової активності.

Розвиток творчих здібностей російський педагог І. Лернер розглядає у плані передачі дітям досвіду творчої діяльності, виділяючи такі процесуальні риси, як самостійне перенесення раніше засвоєних знань та вмінь у нову ситуацію, бачення нової проблеми у знайомих, стандартних

умовах; бачення нової функції знайомого об'єкта; усвідомлення структури об'єкта; пошук альтернативи рішення, або способу розв'язання; комбінування раніше відомих способів розв'язання проблемних завдань у новий спосіб.

Існує й інший підхід до виділення компонентного складу здібностей. Так, російський учений О.Лук поділяє творчі здібності на три групи: здібності, пов'язані з мотивацією (інтереси та нахили); здібності, пов'язані з темпераментом (емоційність); розумові здібності. Він також виділяє такі складові творчої обдарованості: спосіб кодування інформації; здатність до згортання розумових операцій; здатність до перенесення; побічне мислення; цілісність сприймання; готовність пам'яті; наближення понять; гнучкість мислення; гнучкість інтелекту; здатність оцінково характеризувати; здатність до «зчеплення»; легкість генерування ідей; швидкість мови; здатність доводити до кінця.

Учений відзначає важливість мотиваційного компоненту. На його думку, здібності самі по собі не перетворюються у творчі звершення. Щоб отримати результат, досягти творчих звершень, необхідні бажання, воля та мотиваційна основа.

Український дослідник психології творчості В.Моляко серед компонентів творчих здібностей називає такі: оригінальність у рішеннях; пошуки нового; наполегливість у досягненні мети; самокритичність та критичність; гнучкість мислення; сміливість та міцність; енергійність [32; 33].

Деякі зарубіжні вчені виділяють наступні основні компоненти творчих здібностей: інтелектуальні — багатство ідей; здатність мислити нетрадиційно; логічне мислення; здатність розпізнавати та ставити проблеми; гнучкість розуму; хороша пам'ять; критичність; логічні властивості; усвідомленість; почуття відповідальності; здатність переносити конфлікти; допитливість; ініціативність; здатність та готовність до досягнень; здатність самостійно та оперативно приймати рішення; бути взірцем для наслідування.

Відрізняються повнотою аналізу компонентного складу творчих здібностей роботи російських вчених В.Андрєєва та О.Яковлєва. Творчі здібності, вважають вони, — це якості і властивості особистості, які виявляються у синтезі мотиваційної, інтелектуальної, організаційної, комунікативної сторін творчої діяльності, від яких залежить можливість та рівень її успіху [7].

Вони виділяють такі компоненти творчих здібностей:

- мотиваційно-творча активність (допитливість, творчий інтерес, почуття захопленості, емоційний сплеск, радість відкриття; прагнення до творчих досягнень; прагнення до лідерства; прагнення до отримання високої оцінки; почуття обов'язку, відповідальності; особиста значущість творчої діяльності; прагнення до самоосвіти, самовиховання);

- інтелектуально-логічні здібності (здібність аналізувати, порівнювати; здібність виділяти головне, відкидати другорядне; здібність описувати явища, процеси; здібність давати визначення; здібність пояснювати; здібність доводити, обґрунтовувати; здібність систематизувати та класифікувати);

- інтелектуально-евристичні здібності (здібність генерувати ідеї, висувати гіпотези; здібність фантазувати; асоціативність мислення; здібність бачити суперечність; здібність переносити знання та вміння у нові ситуації; здібність відмовитись від нав'язливої ідеї, подолати інертність мислення; незалежність суджень; критичність мислення, здібність оцінково характеризувати);

- самоорганізаційні здібності (здібність бачити мету в побічній меті, планувати діяльність і раціонально використовувати час; здібність до самоконтролю; здібність до об'єктивного самооцінювання; старанність; здібність до рефлексії та корекції; здібність до вольових зусиль);

- комунікативні здібності (здібність акумулювати та використовувати творчий досвід інших; здібність до співпраці; здібність організувати колективну навчально-творчу діяльність; здібність відстоювати свою думку

та переконувати інших; здібність уникати конфліктів та успішно розв'язувати їх).

Звичайно, кожен із зазначених компонентів творчих здібностей відіграє певну роль у процесі творчої діяльності. Однак більшість авторів у своїх дослідженнях як основу творчих здібностей виділяють інтелектуальний компонент. Інтелектуально-евристичні здібності називають творчими, у вузькому значенні слова креативними. Саме вияв цих властивостей характеризує діяльність як творчу.

Психічний і особистісний розвиток дитини зумовлюється особливістю соціальної ситуації розвитку — навчанням у початковій школі. На цьому віковому етапі провідною діяльністю стає навчання, основою якого є пізнавальний інтерес і нова соціальна позиція.

Дошкільний вік розділяє «симптом утрати безпосередності», який свідчить, що між бажанням щось зробити і самою діяльністю виникає новий момент — з'ясування, що дасть дитині конкретна діяльність. Цей симптом виявляється як внутрішня орієнтація в тому, який сенс може мати для малюка здійснення діяльності: задоволення чи незадоволення своїм місцем у стосунках із дорослим, іншими дітьми. Так уперше виникає емоційно-сміслово орієнтувальна основа вчинку [46].

1.4. Педагогічні умови успішного розвитку творчих здібностей у дітей дошкільного віку.

Одним з найважливіших факторів творчого розвитку дітей є створення умов, що сприяють формуванню їхніх творчих здібностей[7].

Першим кроком до успішного розвитку творчих здібностей є ранній фізичний розвиток маляти: раннє плавання, гімнастика, раннє повзання і ходіння. Потім раннє читання, рахунок, раннє знайомство з різними інструментами і матеріалами.

Другою важливою умовою розвитку творчих здібностей дитини є створення умов, що сприятимуть розвитку дітей. Необхідно, наскільки це

можливо, задалегідь оточити дитину таким середовищем і такою системою відносин, які стимулювали б її найрізноманітнішу творчу діяльність і поволі розвивали б у неї саме те, що у відповідний момент здатне найбільш ефективно розвиватися. Наприклад, ще задовго до навчання читанню однорічній дитині можна купити кубики з літерами, повісити абетку на стіні і під час ігор називати дитині літери. Це сприяє ранньому оволодінню читанням.

Третя умова ефективного розвитку творчих здібностей впливає із самого характеру творчого процесу, що вимагає максимальної напруги сил. Справа в тім, що здатність буде розвиватися тим успішніше, чим частіше у своїй діяльності дитина добирається «до стелі» своїх можливостей і поступово піднімає цю стелю усе вище і вище. Така умова максимальної напруги сил найлегше досягається, коли дитина вже плазує, але ще не вміє говорити. Процес пізнання світу в цей час йде дуже інтенсивно, але скористатися досвідом дорослих маля не може, тому що пояснити такій маленькій дитині ще нічого не можна. Тому в цей період малюк змушений більше, ніж коли-небудь займатися творчістю, вирішувати безліч нових для нього задач самостійно і без попереднього навчання, якщо зрозуміло дорослі дозволяють йому це робити, а не вирішують їх за нього. Наприклад, у дитини закотився далеко під диван м'яч. Батьки не повинні поспішати дістати їй цю іграшку з-під дивана, якщо дитина може вирішити цю задачу сама.

Четверта умова успішного розвитку творчих здібностей полягає в наданні дитині великої волі у виборі діяльності, у чергуванні справ, у тривалості занять однією якою-небудь справою, у виборі способів і т. д. Тоді бажання дитини, її інтерес, емоційне піднесення послужать надійною гарантією того, що вже більша напруга розуму не приведе до перевтоми, а піде дитині на користь [55].

Але надання дитині такої волі не виключає, а, навпаки, припускає ненав'язливу, розумну, доброзичливу допомогу дорослих – це і є п'ята умова успішного розвитку творчих здібностей. Найголовніше тут – не

перетворювати волю у вседозволеність, а допомогу в підказку. На жаль, підказка – розповсюджений серед дорослих спосіб «допомоги» дітям, але вона тільки шкодить справі. Не можна робити що-небудь за дитину, якщо вона може зробити сама. Не можна думати за неї, коли вона сама може додуматися.

Давно відомо, що для творчості необхідні комфортна психологічна обстановка і наявність вільного часу, тому шоста умова успішного розвитку творчих здібностей – тепла дружелюбна атмосфера в родині і дитячому колективі. Дорослі повинні створити безпечну психологічну базу для повернення дитини з творчого пошуку і власних відкриттів. Важливо постійно стимулювати дитину до творчості, виявляти співчуття до її невдач, терпляче ставитись навіть до дивних ідей. Потрібно виключити недобррозичливі, неконструктивні зауваження, кепкування [11; 36].

На заняттях проводяться бесіди про образотворче мистецтво як засіб естетичного виховання. Бесіди про мистецтво той вид роботи, який допомагає формувати ідейно-моральну спрямованість особистості, вміння бачити і розуміти прекрасне, формувати естетичний смак. Бесіди про мистецтво дають дітям можливість емоційно переживати побачене і давати їм свою оцінку позитивну чи негативну (І.Біла) [6].

Значення бесід про мистецтво дуже велике, воно заключає в собі як освітні так і виховні цілі. Знайомлячись з картинами дитина у першу чергу вивчає і пізнає світ картинки, а він завжди дає певну навчальну інформацію; історичні факти, життя дітей і дорослих в минулому і в наш час, опис природи, її явищ, образи людей які жили колись чи живуть тепер.

Крім цього діти довідуються про художників, авторів даних картин, епоху в якій вони жили і творили.

А також ці заняття мають виховне значення. У часі розгляду та аналізу творів мистецтва у дітей виникає певний емоційний стан, переживання, від якого розгортаються і певні почуття: любові до рідного краю, радості, гордість за героїчне минуле свого народу (А.Дремов, М.Кириченко) [26; 35;].

Споглядання творів мистецтва викликає певну естетичну насолоду, дає радість, задоволення, розвиває почуття краси, підвищує художню культуру. Часто на заняттях показують зразки, фото чи репродукції різних творів живопису, скульптури, архітектури, графіки та декоративного мистецтва. Це дуже сприяє виробленню естетичного смаку дітей. Найчастіше ми маємо можливість обговорювати та аналізувати твори живопису. Картини, особливо ті, що зображують природу, викликають у дітей велике задоволення. Справді, сила естетичного впливу на людину – велика. Діти самі не збагнувши цього піддаються впливу мистецтва, яке діє на них двома джерелами: художнім словом і живописним образом тобто формою, кольором [11; 30; 38; 45;].

На заняттях з ліпки (скульптура) емоційні переживання викликає скульптура, хоча вона переважно позбавлена барвистості. Зате більше діє формою, лінією, фактурою. Скульптура має велике значення для виховання та навчання дітей дошкільного віку. Вона сприяє розвитку зорового сприйняття, пам'яті, образного мислення, прищепленню ручних вмінь та навичок, необхідних для успішного навчання в школі. Скульптура також як і інші види зображувальної діяльності, формує естетичний смак, розвиває почуття прекрасного, вміння розуміти прекрасне у всьому його різноманітті [41; 52].

Скульптура надає тривимірне зображення предмета. Частіше за все предметом скульптурного зображення виявляється людина, рідше тварини, неживі предмети. Скульптуру можна спостерігати з різних сторін, тому дуже важливо поставити її так, щоб добре сприймався силует фігури, її жест, рух. Монументальна, станкова, скульптура малих форм –види круглої скульптури, кожна з яких виразна по-своєму. Поряд з цим до скульптури заведено відносити рельєфи.

Монументальна скульптура –це пам'ятники величні, суворі, виразні, які містять в собі велику загальнолюдську ідею. Монументальна скульптура може бути частиною архітектурного ансамблю.

Станкова скульптура частіше зображена портретом. Задача скульптурного по

третя така ж, як і живописного –передача образу людини. В станковій скульптурі значне місце займає жанрова скульптура, яка зображає групу людей або фігуру одної людини. Великий естетичний вплив мають твори декоративного мистецтва. Краса вишивкових узорів, візерунки різьби, барвистість народного розпису, філігранна техніка писанкових орнаментів – невичерпне джерело насолоди. Ознайомлення з таким видом народних художніх ремесел, як писанкарство починається з порівняння і зіставлення його з іншими видами (вишивання, ткацтво, килимарство, різьба по дереву, гончарство) які сягають своїм корінням у глибину віків і характеризують духовний світ стародавнього й сучасного населення України[1; 80].

Значення декоративного малювання в загальному процесі навчання дуже велике, в особливості дітей старшого дошкільного віку. Діти в процесі користуються олівцем та пензлем, отримують технічні навички, які поступово ускладнюються в міру того, як діти оволодівають певною сумою навичок. Декоративне малювання при умові правильно організованої планомірної роботи розвиває наряду з технічними навичками, які мають, безумовно, велике значення в малюванні, і творчі здібності.

Ми повинні допомогти дітям зрозуміти художній задум твору, пояснити основні принципи декоративно-прикладного мистецтва, яке виявляється по-перше в необхідності взаємозв'язку форми предмету з його функціональним призначенням, по-друге в співвідношенні форми та матеріалу, і по-третє – форми та прикрас [26; 34; 37; 51].

Казковий світ народної іграшки особливо близький дітям: коні, барашки, свині, качечки не можуть залишити їх байдужими. Бо саме в умовах сучасного міста діти відірвані від природи, вони рідше бачать свійських тварин. Яке захоплення написане на обличчях дітей, коли в групі на столі з'являється веселе, яскраве іграшкове глиняне стадо. Як свідчить дослід роботи з дошкільниками, народна глиняна іграшка завжди несе велике естетичне задоволення дітям. Через іграшку народний майстер залучує дитину до мистецтва [12; 40].

В дитячому закладі використовують наступні форми і методи ознайомлення дітей з мистецтвом:

1. Розгляд окремих творів або спеціально підібраних серій картин, скульптур, ілюстрацій, творів декоративно-ужиткового мистецтва. Для заняття зазвичай підбираються твори одного виду мистецтва.
2. В дитячому закладі встановлюють виставки творів образотворчого мистецтва на ту чи іншу тему або вид мистецтва.
3. Старшим дошкільникам роблять екскурсії до музею або виставочну залу для перегляду попередньо відібраного матеріалу, доступного до дитячого сприйняття та розуміння по об'єму та змісту.
4. Заохочується самостійний розгляд дітьми творів мистецтва в дитячому закладі та поза ним.

Але створення сприятливих умов недостатньо для виховання дитини з високим творчим потенціалом, хоча деякі західні психологи і зараз вважають, що творчість органічно притаманна дитині і що треба тільки не заважати їй вільно самовиражатися. Практика показує, що такого невтручання мало: не всі діти можуть відкрити дорогу до творчості, і надовго зберегти творчу активність. Виявляється, якщо підібрати відповідні методи навчання, то дошкільники, не втрачаючи своїх творчих здібностей, створюють вироби більш високого рівня, ніж їх ненавчені однолітки. Не випадково зараз популярні дитячі гуртки і студії, музичні школи і школи мистецтв. Звичайно, ведеться ще багато суперечок про те, чому і як вчити дітей, але той факт, що вчити треба не викликає сумнівів [50; 57].

Отже, розвиток творчих здібностей дітей буде ефективним лише в тому випадку, якщо він буде являти собою цілеспрямований процес, у ході якого вирішується ряд педагогічних задач, спрямованих на досягнення кінцевої мети.

1.5. Психологічні особливості образотворчої діяльності дошкільників

Можливості дошкільника в оволодінні образотворчою діяльністю значно зростають завдяки розвитку самосвідомості, розширенню пізнавального досвіду. Зміст малюнків дошкільника значно ускладнюється. Він зумовлений досвідом ознайомлення з навколишнім, розвитком його розумової діяльності та образотворчих умінь, індивідуально-статевими особливостями (ставленням до предмета, інтересами). Якщо діти раннього віку вміють проводити лінії, наближені до прямих, до кола чи півкола, то і змістом їх малюнків виступають кульки з ниточками, намисто, доріжка, м'ячик, печиво[12; 33]. З 3-х р. у малюнках все частіше з'являється зображення людини. Спочатку це так звані головоноги, потім на малюнках вирізняється голова, шия, тулуб, ноги. У дошкільників 5-го року життя є особливо улюблені предмети для малювання, які вони неодноразово зображають: будинок, квітка, пташка, рибка, дерево, сонце. Після 5 р. при підтримці дорослого зміст малюнків різко розширюється. Діти довго та із захопленням малюють. Їх роботи відображають певні сюжети, де зображено не просто набір предметів, а їх взаємопов'язаність: вигляд кімнати, дівчинка із кульками на параді, берег моря із дітьми тощо. На своїх малюнках діти намагаються зображати процесуальність явищ – так з'являються серійні малюнки, що відповідають розвитку певного сюжету: Колобок у лісі із ведмедем, потім колобок із лисицею. У малюнках діти зображають також ігрові сюжети із певними персонажами. Вони виконують такі малюнки не один день, відтворюючи картини життя персонажів: принцеса з казки переживає у малюнках різні пригоди: ось вона у будиночку на березі моря, ось її рятує сміливий Котигорошко, а тепер вона на балу танцює із ним[17; 29;].

Розвиток техніки образотворення дозволяє зобразити предмет так, щоб його впізнавали оточуючі, однак зображення це відзначається схематизмом. І причина цього не лише у рівні техніки малювання, але й в особливостях

дитячого сприймання, яке ще недостатньо деталізоване й диференційоване. У своєму малюнку дитина передає найістотніші, найважливіші для впізнавання ознаки й деталі оригіналу, не зважаючи на менш помітні якості. Малюнок створюється дитиною за допомогою образного узагальнення, яке становить передумову графічного моделювання [57].

Поступово в процесі цілеспрямованого навчання образотворчій діяльності технічні вміння і навички дитини вдосконалюються. Вибір того, що малювати ґрунтується на досвіді дитини та на її ставленні до його компонентів. Менші діти малюють те, що вміють, а старші дошкільники, як правило, люблять малювати те, що їм подобається, викликає в них приємні переживання. Розвиток техніки малювання у старших дошкільників дозволяє через малюнок передати своє ставлення до зображуваного. Виразними засобами, насамперед слугують лінія і колір. Приємне, добре дитина малює більш виразно, чітко, деталізовано, яскравими кольорами. Те, до чого дитина ставиться негативно, що викликає в неї неприємні переживання, виглядає на її малюнку аморфним, в темних одноманітних кольорах, як сплетіння хаотичних ліній (Н.Горошко, Н.Сакулина) [22; 71].

Діти люблять малювати квіти, тварин, різні візерунки, орнаменти. За допомогою кольору дитина зображає не тільки зовнішній вигляд предмета, але й своє ставлення до нього. Дитина часто має певний улюблений колір, яким розмальовує все, до чого ставиться позитивно. Тому на малюнках дітей бачимо предмети, розмальовані у невластиві для них кольори: червоні листочки, червоний ведмедик тощо. За допомогою кольору діти відображають динаміку явищ: листячконовесні зелене, а восени жовте; вдень небо блакитне, а вночі – темно - синє, чорне (Р.Чумичева, Н.Ветлугіна) [69; 72].

Ставлення дитини до зображуваного відображають також композиція і розмір об'єктів. Найважливіший об'єкт звичайно більший за інших. Причому реальне співвідношення розмірів предметів часто не зберігається.

Сприймання дитиною аркуша паперу як поверхні, на якій розміщується малюнок, зазнає вікових змін за наступними етапами.

1. Аркуш паперу сприймається як безмежна площина, на якій можна розмістити всі свої малюнки, не пов'язані між собою єдиним задумом. Окремі зображення розташовані хаотично, не враховують співвідношення між предметами. Так, надувна кулька виходить зображеною так, що нитка опиняється вище за саму кульку. Протягом малювання дитина перевертає аркуш, виходить за його межі, малюючи на столі, на підлозі тощо.

2. Дитина орієнтується при малюванні на «верх» і «низ». Лист ділиться на дві частини: небо і землю, а об'єкти розташовуються між ними в межах центральної смуги аркуша. Така композиція найбільш характерна для малюнків дітей дошкільного віку і називається «фризовою».

3. Виділення лівої та правої сторони аркуша паперу. При цьому дитина враховує також верх і низ аркуша, вирізняючи центральну ділянку (структурний центр) та розміщуючи у ньому головний об'єкт (смісловий центр). Структурний центр малюнка виступає одночасно і смисловим.

Ряд авторів присвятили свої праці аналізу зв'язку розумового розвитку і образотворчої діяльності (А.Горлова, О.Грабовець) [6; 21; 23], в результаті яких була показана висока кореляція цих здібностей: чим краще малюнок, тим вище розумова обдарованість, творчість дитини. На підставі цього Г. Григор'єва рекомендує використовувати малювання як тест на розумовий розвиток, на творчість. Вона підкреслювала зв'язок між особистістю дитини і специфікою її образотворчої діяльності (В.Федієнко, О.Чемеренко) [78].

Не дивлячись на ці різноманітні підходи, образотворча діяльність з погляду її психологічної значущості вивчена ще недостатньо, з цим пов'язано велике число суперечних теорій.

Наведемо основні концепції образотворчої діяльності дітей, в основі дослідження яких лежить дитячий малюнок та процес малювання.

Значне місце у вивченні даної проблеми займає інтелектуалістична теорія – теорія символізму зображувальної діяльності. На думку В. Штерна,

малюнок дитини – зовсім не зображення конкретно сприйманого предмету. Дитина зображає те, що вона знає про об'єкт, а не безпосередньо сприйманий зразок. З точки зору В. Штерна, Д. Селлі малюнок слід розглядати як символ певних понять. З часу свого виникнення і до сьогодні інтелектуалістична теорія піддається критиці. Зокрема, вже давно було відмічено, що часто хороші малюнки виконуються розумово відсталими дітьми і навпаки [79].

Близька до концепції В. Штерна лейпцігська школа комплексних переживань. На думку психологів цієї школи (Г.Фолькельт), дитяче мистецтво носить характер експресіонізму – дитина зображає не те, що вона бачить, а те, що вона переживає, виражає свої відчуття, свої емоційні стани. Тому малюнок дитини суб'єктивний і часто незрозумілий сторонній людині [79].

Проте, як відзначала Р. Федорова, для розуміння дитячого малюнка дуже важливо досліджувати не тільки продукт, результат малювання, але і сам процес створення малюнка. Із її точки зору, В. Штерн і Г. Фолькельт підходили до малюнка дитини антигенетично. Б. Теплов відзначав, що образотворча діяльність дитини відрізняється від образотворчої діяльності дорослої людини. Діяльність дорослого художника направлена на результат, тоді як для дитини продукт образотворчої діяльності грає другорядну роль. На перший план для неї виступає сам процес створення малюнка. Тому діти малюють з великим захопленням, але як тільки завершують малюнок, часто викидають його. Маленькі діти зображають на папері мало, але при цьому багато говорять, жестикулюють. Тільки до кінця дошкільного віку дитина починає звертати увагу на малюнок як на продукт зображувальної діяльності [21].

На думку Р. Рубінштейна, образотворча діяльність подібно до гри, дозволяє більш глибоко осмислити сюжети, що цікавлять дитину. Проте ще більш важливо, на його думку, що в процесі оволодіння образотворчою діяльністю у дитини утворюється внутрішній ідеальний план, який відсутній

в ранньому дитинстві. У дошкільному віці внутрішній план діяльності ще потребує матеріальних опор, малюнок – одна з таких опор [16].

Р. Казакова вважає, що художнє виховання здійснює величезний вплив на розвиток дитини. Може статися, відзначає вона, що найбільш «примітивна», з погляду дорослого, «потворна» робота може бути більш значущою для дитини, чим чудово виконана або, на погляд дорослого, хороша робота. Дитина може знайти себе в малюванні, і при цьому буде знятий емоційний блок, гальмуючий її розвиток; у дитини може відбутися самоідентифікація. При цьому її творча робота сама по собі може не мати естетичного значення, оскільки такі зміни в її розвитку набагато важливіші, ніж кінцевий продукт – малюнок [32; 33].

Звідси слідує необхідність уважного відношення дорослих до образотворчої діяльності дітей, їх допомога і співучасть у процесі дитячого малювання. В зв'язку з цим цінність художнього виховання не в тому, що воно створює знання або формує навички, а в тому, що воно створює фон життя, фон життєдіяльності, воно розширює, заглиблює емоційне життя дитини, що вперше прокидається і налаштовується на серйозний лад [83].

Отже, з аналізу літературних джерел з'ясовано, що творчість – це особистісна риса, в основі якої лежить прагнення, не стимульоване ззовні, виходити за межі даного завдання, тобто вияв внутрішньої пізнавальної мотивації.

Здібності – це те, що не зводиться до знань, умінь і навичок, але забезпечує їхнє швидке придбання, закріплення й ефективне використання на практиці.

Творчі здібності – здатність дивуватися і пізнавати, вміння знаходити рішення в нестандартних ситуаціях, це націленість на відкриття нового і здатність до глибокого усвідомлення свого досвіду

Виховання творчих здібностей дітей буде ефективним лише в тому випадку, якщо воно буде являти собою цілеспрямований процес, у ході якого

вирішується ряд педагогічних задач, спрямованих на досягнення кінцевої мети.

Творчі здібності дітей 6-го року життя можуть розвиватися у процесі малювання, зокрема у процесі оволодіння нетрадиційними техніками образотворчої діяльності.

Види зображувальної діяльності дошкільника різноманітні. Особливе місце серед них належить малюванню, в якому виявляється особистість дитини і яке істотно впливає на формування цієї особистості. Феномен дитячого малюнка полягає у його цінності для дитини, її батьків, фахівців у галузі дошкільної освіти. Для дитини малюнок є формою й засобом комунікації з іншими людьми й однолітками, її самовираженням, самоствердженням, а також своєрідною картиною світу; для батьків — це шлях до порозуміння з нею та гармонізації родинних стосунків; для фахівців з дошкільної освіти, педагогів і психологів — матриця внутрішнього світу, розвитку всіх сфер особистості дитини, її соціологізації, Я-концепції (Н.Горошко, Л.Паромонова, С.Раппопорт, Л.Савенкова) [22; 63; 68; 70].

Завдяки вивченню дитячого малюнка дорослий відкриває шлях до діалогу з дитиною, розвивального спілкування з нею. Малюнок презентує дитину в соціумі як компетентну й успішно соціалізовану, позитивно (негативно) налаштовану особистість.

У малюванні дитина виявляє своє прагнення до пізнання навколишнього світу і певною мірою рівень цього пізнання. Чим краще в неї розвинені сприймання, спостережливість, чим ширший запас уявлень, тим повніше і точніше вона відображає дійсність у своїй творчості, тим багатші, виразніші її малюнки. Дошкільник у своїй зображувальній діяльності відображає такі специфічні особливості свого мислення, як конкретність, образність. Його зображувальна діяльність пов'язана не лише з окремими психічними функціями (сприймання, пам'ять, мислення, уява), а й з особистістю загалом. У ній виявляються інтереси, темперамент, деякі статеві відмінності дитини: хлопчики люблять малювати транспортні засоби (машини, кораблі, поїзди,

літаки), тяжіють до динамічних побудов; дівчатка — будинки, природу, використовують у своєму малюнку орнаментальне і декоративне оформлення, прикраси [73;81].

Особливостями дитячого малюнка є:

— схематизм: зображаючи людину, діти часто малюють «головонога» (голову, руки, ноги); схематично зображують вони й інші предмети;

— «прозорість» предмета: малюючи будинок, дитина зображує його одночасно ніби з кількох точок зору (стіни, дах, паркан, люди, меблі — через «прозорі» стіни);

— недосконале зображення динаміки предметів: діти, особливо молодші дошкільники, використовують для цього звуконаслідування, жести; від моторної динаміки, передусім мимовільної, поступово переходять до зорової, зображувальної, а також зображення перспективи, пропорційності окремих частин предмета тощо. За відсутності цілеспрямованої роботи з розвитку зображувальної діяльності дітей, ці особливості можна спостерігати в їх малюнках і наприкінці дошкільного дитинства [20; 21; 53; 77] .

На якість малюнка впливає здоров'я, фізичний і психічний стан дитини. Характерні особливості мають малюнки дітей із хворою психікою. Наприклад, малюнкам дітей, хворих на шизофренію, притаманні незавершеність у зображенні предметів і дій, різка деформація форм, збільшення анатомічних частин, диспропорція, геометризація, змішана проекція, незвична тематика, патологічний потяг до зображення певних предметів, парадоксальне зображення героїв сюжету та ін. Тому спеціалісти нерідко використовують дитячий малюнок у діагностуванні її здоров'я [47; 50].

У своєму розвитку дитячий малюнок долає такі стадії:

1) позбавлення смислу штрихів. Ними дитина ще не намагається виразити щось конкретне, а лише відтворює дії дорослого;

2) безформність зображень (початок 3-го року життя). Дитина вже прагне виразити на папері певний образ, однак їй не вистачає творчих сил, тому без допомоги «художника» важко визначити зміст намальованого;

3) «схематичність зображення» (4—5-й рік життя). У ній виокремлюють етапи, які залежать від наповнення примітивних схем суттєвим змістом. Наприклад, спершу малюк зображує людину спрощено, з двох частин (голови і опори), та поступово він включає в малюнок нові частини людської фігури, насамперед тулуб і руки;

4) правдоподібність зображень, для якої характерні поступова відмова дитини від схеми, перші спроби відтворити справжній вигляд предметів. Однак, як і раніше, всі малюнки є в основному контурами предметів, з притаманною їм «непропорційністю» і «прозорістю». Однак у цих малюнках помітна перспектива. Хоч дитячі малюнки на цій стадії ще недосконалі, художньо не обдарована дитина рідко самостійно піднімається на наступний ступінь його розвитку. Лише отримуючи настанови дорослих про способи вдосконалення малюнка, вона виходить на новий рівень зображувальної діяльності;

5) точність зображень. На таких малюнках не лише дитина знає, що зображено, але й ті, хто без її коментарів розглядає їх.

За твердженням дослідників (О. Смирнов), неможливо простежити чітку залежність стадій художньої творчості від віку дитини, оскільки значну роль відіграють її індивідуальна обдарованість, вплив доступних для неї зразків зображувальної діяльності. Попри те, проглядається така тенденція: 6-річні діти «дають суцільно чисту схему», яка поступово зникає на межі 11-річного віку, поступаючись місцем досконалішим способам зображення; правдоподібний малюнок з'являється після 13 років.

У багатьох дослідженнях виокремлюють також дозображувальний і зображувальний етап розвитку дитячого малюнка; стадії каракулів, наступної інтерпретації, малюнки з примітивною зображувальністю, схематичні

малюнки. Дітей, які надають перевагу малюванню предметів і розгорнутих сюжетів, називають «комунікаторами» і «візуаторами» (Л. Обухова).

Інтерес до зображувальної діяльності створюється за наявності позитивних емоцій, підкреслювали Є. Фльоріна, Н. Ветлугіна, а також як зазначали Н. Сакуліна, Т. Комарова, Т. Казакова, Т. Доронова, Г. Григор'єва та інші, за певних педагогічних умов, збагачення змісту і методів навчання, різних форм організації занять.

Інтерес відіграє велику роль у навчанні дошкільнят зображувальної діяльності, сприяє розвитку спеціальних художніх здібностей. Тому формування його буде сприяти підвищенню ефективності навчання дітей малювання, ліплення, аплікації [16; 21].

Педагогічний аспект проблеми інтересу розкриває Г. Щукіна. Він пов'язаний з виявленням індивідом таких сторін в навколишньому житті, які навчання і виступає одночасно як вибіркова спрямованість психічних процесів, як прагнення, потреба особистості перейматися саме тією діяльністю, яка дає задоволення, як сильний збудник активності особистості, під впливом якого всі психічні процеси протікають особливо інтенсивно, як особливе вибіркоче ставлення до навколишнього світу, наповнене яскравим і емоціями, вольовими прагненнями.

Характерна особливість інтересу — його зв'язок з емоційною сферою людини. Більшість авторів, які вивчали проблему інтересу, вважають основним моментом його виникнення емоційне ставлення. Основною ознакою інтересу можна вважати стійке позитивно-емоційне ставлення особистості до об'єкта. Емоції виступають рушійною силою, яка може активізувати або гальмувати процес пізнання, впливати на творчість людини. Тому вони є важливим компонентом пізнання і діяльності.

Інтерес має пізнавальну спрямованість. Розглядаючи структуру інтересу в поєднанні з іншими психічними процесами, психолог Л. Рубінштейн надає перевагу інтелектуальному акценту, оскільки інтерес — це зосередженість на певному предметі думок особистості, а ті — викликані прагненням ближче

ознайомитися з предметом, глибше в нього проникнути, не випустити його з поля зору. Він підкреслює інтелектуально-емоційний характер інтересу, його зв'язок з позитивним емоційним станом і результатом творчої діяльності.

Оскільки психічна природа інтересу має активний дієвий характер, то можна говорити про наявність у ньому вольового компонента.

Інтереси стимулюють волю людини і завдяки їй вони стають дієвими. Розвиток інтересу пов'язаний з вольовою спрямованістю особистості на продуктивну творчу діяльність.

Висновок до розділу I

У першому розділі нашої роботи ми розглянули особливості уяви та закономірності розвитку уяви дітей дошкільного віку. На основі проведеного науково-теоретичного дослідження ми можемо зробити наступні висновки. Уява належить до вищих пізнавальних процесів. Вона є необхідною частиною будь-якої людської діяльності. Уява породжується потребами, що виникають у житті людини, і насамперед потребою змінити ті чи інші предмети навколишнього світу.

Людина не може розпочинати роботу, не уявивши собі готовий результат своєї праці, тому вона виникла і розвинулася в процесі праці людини. Уява - це вільне, своєрідне, творче відображення дійсності, її розвиток вимагає нагромадження відповідного досвіду і вироблення вміння подумати сполучати образи в нові поєднання і комбінації, вміння уявляти можливі зміни дійсності. Такі вміння утворюються поступово і проходять у своєму формуванні кілька етапів.

Життя дошкільників сповнене фантазій, які є їх невід'ємною частиною. Це одна з особливостей дітей. Дитячі фантазії викликають у дорослих широку гаму почуттів - від захоплення, захвату, замилювання до осуду, роздратування. Сюжети дитячих фантазій можуть бути різноманітними: від розповідей неймовірних історій до незвичних учинків-особистих або інших людей. Дитячі фантазії виникають внаслідок того, що життєвий досвід дитини ще дуже

малий, мислення дитини недосконале, а на кожному кроці - зустріч із новими незвичними предметами та явищами, зі світом невідомого.

Подолання "невизначеності" в дітей стає можливим завдяки тому, що одночасно з накопиченням уявлень про предмети, явища, про зв'язки між ними в психіці дитини відбувається постійне перекомбінування. Шляхом перекомбінування з досить обмеженої кількості вражень може виникнути безліч поєднань, які породжують нові зв'язки між явищами та предметами. Якщо ми хочемо, щоб розвиток дитини був творчим, потрібно розвивати уяву дошкільнят. Будь-який образ, створений уявою, будується з елементів, узятих із дійсності й утримуваних в попередньому досвіді людини. Отже, необхідно збагачувати досвід дитини, якщо ми хочемо створити досить міцну основу для її творчої діяльності. Що більше дитина бачила, чула, що більше вона знає і засвоїла, що більшою кількістю елементів навколишньої дійсності вона оперує, то значимішою й продуктивнішою буде діяльність її творчої уяви.

РОЗДІЛ 2. Експериментальне вивчення впливу зображувальної діяльності на розвиток творчої уяви дітей 6-го року життя.

Враховуючи завдання дослідження, було визначено структуру дослідницько-експериментальної роботи, основною метою якої було розробити і перевірити дієвість впливу на розвиток творчої уяви системи занять із зображувальної діяльності для дітей 6-го року життя з використанням нетрадиційних технік і матеріалів. Дослідження здійснювалось у ЗДО «Півник» м. Полтва. Експериментальна робота проводилася в три етапи з урахуванням вікових особливостей дітей старшого дошкільного віку залучених до експерименту.

1-й - констатувальний етап – збір попередньої інформації та виявлення наявного рівня сформованості творчої уяви;

2-й - формувальний етап – розробка та впровадження у практичну діяльність системи занять із накопичення знань і розширення художньо-естетичного досвіду дітей, ознайомлення їх з нетрадиційними техніками зображувальної діяльності;

3-й - контрольний етап – виявлення ефективності впровадженої системи роботи, розробка рекомендацій щодо особливостей її використання з метою підвищення ефективності навчального процесу.

2.1. Виявлення рівня розвитку творчої уяви у дітей 6-го року життя.

Мета: визначення рівня сформованості творчої уяви у дітей 6-го року життя.

Завдання:

1. Підібрати методи обстеження рівня сформованості творчої уяви у дітей 6-го року життя.
2. Визначити рівень розвитку творчої уяви.
3. Зробити кількісний та якісний аналіз отриманих результатів.

В експериментальному дослідженні взяли участь 30 дітей 6-го року життя: 15 дітей – експериментальна група (ЕГ), та 15 дітей – контрольна група (КГ).

Аналіз психолого-педагогічної літератури дозволив нам визначити такі критерії творчої уяви у дітей 6-го року життя – мотиваційний, емоційно-вольовий, поведінковий, і показники через які вони розкриваються. Вони дали змогу об'єктивно оцінити рівень сформованості творчої уяви у дітей 6-го року життя.

Показниками виступали особливості мотивації, прагнення до образотворчої діяльності, усвідомлення мети, завдань роботи, добір необхідних матеріалів та інструментів, ручні вміння та навички, регуляція, самокорекція діяльності та оцінка продукції (Див.Додаток Б).

Аналіз планів навчально-виховної роботи, спостережень занять з образотворчої діяльності показали, що педагоги відчувають труднощі організаційного та методичного характеру у процесі проведення занять з образотворчого мистецтва.

Дослідження творчої уяви здійснювалось за допомогою спеціального добору діагностичних методів: індивідуальних бесід з дітьми, експериментального тесту Торренса «Закінчи малюнок» (Див.Додаток А), спостережень за самостійно художньою діяльністю дітей, аналізу продуктів діяльності.

Опис методик:

1)завдання «Закінчи малюнок» призначене для виявлення творчої уяви дітей, являє собою бланк з намальованими незакінченими фігурами, які роздаються дітям. Пропонується завдання домалювати до фігур додаткові лінії, щоб отримати цікаві предмети або сюжетні картинки. На виконання завдання дається 20 хвилин.

Творча уява дітей оцінюється за показниками:

1 – оригінальність;

2 – розробленість (деталі, колір, штрихування, прикрашення, оздоблення);

3 – швидкість;

4 – гнучкість – виражається кількістю різних, неповторюваних малюнків.

2) при спостереженні за самостійною художньою діяльністю дітей увага звертається на:

1 – вміння ставити мету (задум);

2 – вибір засобів зображення;

3 – планування своїх дій;

4 – досягнення результату, його розгляд.

Критерії оцінки рівня сформованості творчої уяви:

Високий рівень (В) – робота та діяльність дітей відповідають показникам оцінювання рівня творчої уяви;

Середній рівень (С) – неповна відповідність робіт та діяльності показникам оцінювання;

Низький рівень (Н) – недостатня відповідність або повна невідповідність дитячих робіт та самостійної діяльності показникам оцінювання рівня творчої уяви.

Аналіз теоретичного аспекту питання дослідження, проведені методики дали змогу виділити рівні сформованості творчої уяви дітей 6-го року життя.

Рівень нижче середнього – характерний мінімальний прояв половини або ж меншої частини виведених показників (20-50%); спостерігається безпорадність у постановці мети, плануванні дій, відсутність мотивації. Дитина очікує допомоги дорослого при організації робочого місця, доборі потрібного матеріалу, при виконанні образотворчих дій. Логічна послідовність діц відсутня. Слабо сформовані ручні навички та вміння. Дитина не помічає своїх помилок, не здатна критично оцінити результати образотворчої діяльності, або помічає недоліки в роботі, але не пов'язує їх зі своїми неправильними діями. Діяльність має суто репродуктивний характер і відбувається під безпосереднім керівництвом дорослого.

Середній рівень—характеризується високим ступенем прояву більше половини показників (50-70%); дитина цього рівня відрізняється усвідомленням мети, але не може її мотивувати. Планування образотворчої діяльності здійснює при підказці дорослого. Навички й уміння частково відпрацьовані. При виконанні завдання звертається за допомогою до дорослого для того, щоб затвердитись у правильності способів виконання образотворчих дій. Спостерігається здатність здійснювати самоконтроль своєї діяльності, оцінювати й коректувати результати тільки за допомогою дорослого. Іноді звертається до особистого досвіду й намагається внести в роботу доповнення, зміни. Загальний характер діяльності репродуктивний.

Достатній рівень— характеризується високим ступенем прояву (не менше 70%) виділених показників; дитина усвідомлює мету й досягає її у процесі виконання дій, здатна мотивувати діяльність, здійснювати планування. Організовує робоче місце без допомоги дорослого. Підбирає раціональний матеріал та інструменти відповідно до мети. Образотворчі уміння й навички відповідають віковій нормі, що дозволяє самостійно виконати завдання. Здатна до регуляції діяльності. Дитина звертається до дорослого за підтримкою і підтвердженням правильності своїх дій. У роботу іноді включає доповнення, зміни. Діяльність має пошуковий характер, самостійність відповідає віковій нормі.

З метою визначення рівня сформованості творчої уяви запровадили методики дослідження в роботу.

У ході спостереження виявилось, що діти під час образотворчої діяльності обирають традиційні засоби зображення (олівці, пензлики, фарби). Коли в куточку образотворчої діяльності з'явилися нетрадиційні матеріали (зубні щітки, нитки, свічки, крупи) діти їх не обирали для роботи, бо не знали їх призначення. Під час бесіди з дітьми, які не беруть участі у художній діяльності виявилось, що вона їх не приваблює, тобто діти не

мають інтересу до самостійного створення тих чи інших робіт, а, як відомо, інтерес є основою самостійної образотворчої діяльності.

До роботи дітей спонукає бажання помалювати, після чого вони обирають засоби зображення (олівці, фарби). Постановка мети супроводжується початком виконання роботи. Розвиток задуму відбувається протягом всієї роботи. В результаті діти, створивши певний образ, переключаються на іншу діяльність.

Під час виконання завдання «Закінчи малюнок» діти були невпевнені, задавали багато питань, працювали повільно, виникали труднощі бо діти не знали, що намалювати.

Отже можна зробити висновок, що створюючи умови та плануючи види діяльності, які передбачають розвиток творчості дітей, вихователі не надають належної уваги художній діяльності та розширенню художньо-естетичного досвіду дітей.

Результати досліджень оформлені у вигляді таблиць. (Див табл. 2.1., 2.2.)

Таблиця 2.1.

***Результати обстеження дітей експериментальної групи
під час констатувального етапу експерименту***

№ п/п	Прізвище, ім'я дитини	Показники розвитку творчої уяви				Спостереження				Рівень
		1	2	3	4	1	2	3	4	
1.	Денис С.	-	-	+	-	-	+	-	-	Н
2.	Настя С.	+	+	-	-	+	+	-	+	С
3.	Роман К.	-	-	+	+	-	-	-	-	Н
4.	Богдан П.	-	+	-	-	-	+	-	-	Н
5.	Аліна С.	-	+	-	-	-	+	-	-	Н
6.	Вітя Л.	+	+	+	-	-	+	-	+	С

7.	Паша Г.	+	-	+	-	+	+	+	-	С
8.	Саша Л.	-	+	+	+	-	+	+	-	С
9.	Діма Р.	-	-	+	-	-	+	-	-	Н
10.	Юра Х.	-	-	+	-	-	-	-	-	Н
11.	Ріта Р.	-	+	-	-	-	+	-	-	Н
12.	Оля В.	+	+	+	+	+	+	-	+	Д
13.	Коля Ш.	+	-	+	-	+	+	-	-	С
14.	Гліб С.	-	-	+	-	-	+	-	-	Н
15.	Артем Р.	+	+	+	-	-	+	-	-	С

З таблиці видно, що одна дитина має достатній рівень сформованості творчої уяви, шестеро дітей – мають середній рівень розвитку творчої уяви, вісім дітей показали рівень нижче середнього.

Переведення результатів у відсотки:

Д.р. – 1	$15 = 100\%$ $1 = x$	$x = \frac{1 * 100\%}{15} = 7\%$
С.р. – 6	$15 = 100\%$ $6 = x$	$x = \frac{6 * 100\%}{15} = 40\%$
Н.р. – 8	$15 = 100\%$ $8 = x$	$x = \frac{8 * 100\%}{15} = 53\%$

Таким чином 7% дітей мають достатній рівень розвитку творчої уяви, 40% мають середній рівень, 53% - рівень нижче середнього.

Математична обробка отриманих результатів вображена на рисунку 2.1.

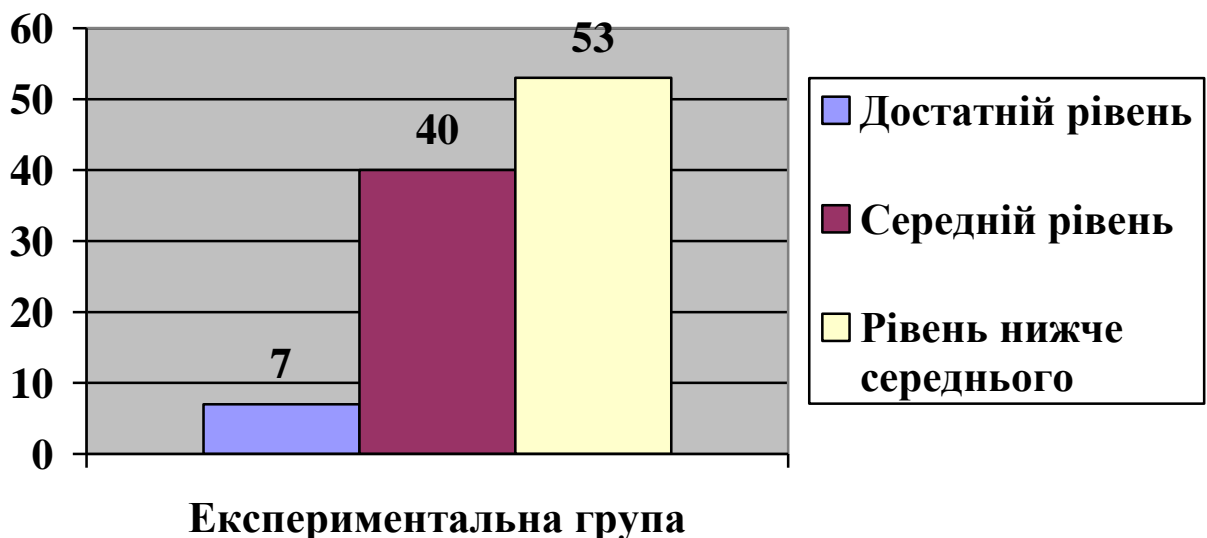

Рис.2.1. Рівень розвитку творчої уяви дітей експериментальної групи під час констатувального етапу експерименту

Таблиця 2.2.

Результати обстеження дітей контрольної групи під час констатувального етапу експерименту

№ п/п	Прізвище, ім'я дитини	Показники розвитку творчої уяви				Спостереження				Рівень
		1	2	3	4	1	2	3	4	
1.	Богдан С.	-	+	+	-	+	+	-	+	С
2.	Єгор Н.	-	-	+	-	-	+	-	-	Н
3.	Михайло К.	+	-	+	-	+	+	-	-	С
4.	Степан Д.	+	-	+	-	+	-	+	+	С
5.	Денис О.	-	-	+	-	-	+	-	-	Н
6.	Артем Т.	+	+	-	+	-	+	-	-	С
7.	Каріна К.	+	+	+	+	+	+	-	+	Д
8.	Максим С.	-	-	+	+	+	+	-	-	С
9.	Віка І.	-	-	+	-	-	+	-	-	Н
10.	Денис Ч.	+	-	+	-	-	-	-	-	Н
11.	Оля В.	+	+	-	-	+	+	+	-	С
12.	Катя Ч.	-	-	+	-	-	-	-	-	Н
13.	Сергій Л.	-	+	-	-	-	-	-	-	Н
14.	Кіріл Н.	+	-	+	-	+	+	+	-	С
15.	Максим П.	-	-	+	-	+	-	-	-	Н

З таблиці видно, що одна дитина в контрольній групі має достатній рівень, семеро дітей мають середній рівень і семеро дітей показали рівень нижче середнього.

Переведення результатів у відсотки:

$$\begin{array}{lcl} \text{Д.р.} - 1 & 15 = 100\% & x = \frac{1 \cdot 100\%}{15} = 7\% \\ & 1 = x & \end{array}$$

$$\begin{array}{lcl} \text{С.р.} - 7 & 15 = 100\% & x = \frac{7 \cdot 100\%}{15} = 46,5\% \end{array}$$

$$\begin{array}{rcl} & 7 = x & 15 \\ \text{Н.р.} - 7 & 15 = 100\% & x = \frac{7 \cdot 100\%}{15} = 46,5\% \\ & 7 = x & 15 \end{array}$$

Таким чином 7% дітей мають достатній рівень розвитку творчої уяви, 46,5% дітей мають середній рівень та 46,5% - рівень нижче середнього. (Див. Рис. 2.2.)

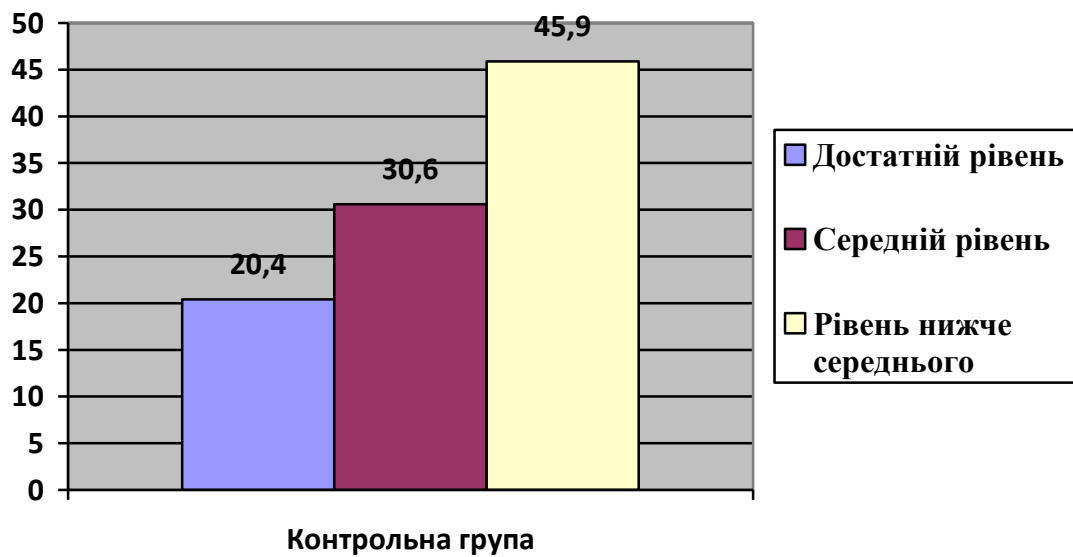

Рис. 2.2. Рівень розвитку творчої уяви дітей контрольної групи під час констатувального етапу експерименту

У результаті констатувального етапу дослідження виявилось, що у дітей 6-го року життя сформованість творчої уяви на рівні нижче середнього (46,5 -53%), середній рівень має 40-46,5% дітей і лише 7% дітей мають достатній рівень сформованості творчих здібностей.

Якісний аналіз отриманих результатів

У кожній групі наявні діти з достатнім, середнім та нижче середнього рівнем сформованості творчої уяви.

Наприклад, Оля В. за результатами спостережень та методики Торренса показала достатній рівень сформованості творчої уяви. Дівчинка під час зображувальної діяльності використовує різні кольорові поєднання, роботу виконує до кінця втілюючи свій задум. Під час виконання тесту

Торренса Оля домалювала всі фігури. Фігури намальовані дівчинкою оригінальні, добре промальовані, спостерігається різноманіття кольорової гамаи.

Артем Т. має середній рівень розвитку творчої уяви. Хлопчик проявляє інтерес до образотворчої діяльності, але він нестійкий. Артем потребує заохочення, зацікавлення у роботі. Малюнки за тестом Торренса виконані посередньо, відсутня оригінальність. Кольорове рішення також відсутнє. Андрій не вміє планувати свої дії.

За результатами проведеної методики та тесту Торренса Денис О. показав рівень розвитку творчої уяви нижче середнього. Його малюнки позбавлені оригінальності, вони являють собою безформні фігури. Все виконано одним кольором, однак досить швидко. Всі фігури одноманітні. У самостійній образотворчій діяльності участь бере дуже рідко.

Таким чином констатувальний етап експерименту показав, що рівень сформованості творчої уяви у дітей 6-го року життя нижче середнього (46,5 – 53%). Однією з причин цього є відсутність інтересу дітей до образотворчої діяльності, під час якої розвиваються творчі художні здібності.

2.2. Розвиток творчої уяви у дітей 6-го року життя в процесі занять із образотворчої діяльності.

Основна мета програми формувального етапу експерименту – досягнення дитини усвідомлення себе суб'єктом зображувальної діяльності, розвиток у дітей творчої уяви в процесі використання нетрадиційних матеріалів і технік під час образотворчої діяльності.

Особливістю розробленої та впровадженої під час формувального експерименту методики було застосування системи знань з образотворчого мистецтва оснований на нетрадиційних техніках малювання.

Завдання :

1. Розробити систему занять по накопиченню знань і розширенню художньо-естетичного досвіду дітей, ознайомленню їх з нетрадиційними техніками зображувальної діяльності.

2. Скласти план роботи.

3. Впровадити систему роботи в практику закладу дошкільної освіти.

Зміст формувального етапу експерименту вибудовувався нами відповідно до мети дослідження з урахуванням результатів констатувального етапу. Необхідними організаційно педагогічними засадами, що забезпечують ефективність процесу формування творчої уяви дітей 6-го року життя, були: створення і збагачення предметно-розвивального середовища; організація нетрадиційних форм образотворчої діяльності; особистісно орієнтована взаємодія педагога з дитиною.

Як виявилось в ході констатувального етапу експерименту, переважає рівень творчої уваги у дітей нижче середнього, оскільки у них відсутній інтерес до образотворчої діяльності. З метою його створення та розвитку творчості дітей обрали роботу з нетрадиційними техніками зображувальної діяльності. Дана робота проводилась з експериментальною групою, яка складається з 15 дітей 6-го року життя. Розроблений план був втілений в практику.

Залежно від завдань, реалізованих на різних етапах розгортання процесу образотворчої діяльності дитини, робота проводилась у чотири основні етапи:

- попередній, орієнтовний етап – дослідження обстановки, образотворчих матеріалів;
- вибір теми малювання, емоційне включення в процес малювання;
- пошук адекватних форм вираження, активне експериментування;
- розвиток форм у напрямку все більш повного самовираження, їхня конкретизація.

Основною впроваджуваної нами системи роботи є нетрадиційні техніки образотворчої діяльності. Нетрадиційні – це нові техніки, які ще не знайшли широкого застосування, хоч вони можуть бути досить ефективними для зображення певних тем, для розвитку дитячої творчості. На противагу традиційності, не традиційність дає можливість відійти від стереотипів, надати дитині максимальну свободу в її образотворенні. Нетрадиційні техніки прості в технічному плані, діти легко їх засвоюють і отримують задоволення від результатів. Вони також дають дітям унікальні можливості для експериментування, пошуків образів, сміливих втілень на папері незвичайних фантазій, вражень, думок.

Заняття з образотворчої діяльності є особливою галуззю дошкільної освіти, де нестандартні, інноваційні підходи, індивідуальні пошуки технологій художнього втілення образів є постійним конструктивним елементом творчої діяльності педагога. У змісті означеної методики простежуються два взаємопов'язані напрямки інноваційних пошуків: один – по лінії відкриття нестандартних, доступних для дітей виражальних засобів створення образів у різних видах образотворчої діяльності, інший – пошуки оригінальної методики роботи над реалізацією творчих задумів дітей [10].

Застосування нетрадиційних матеріалів і технік з дітьми дозволяє одержати позитивні результати: створюються сприятливі умови для розвитку спілкування дітей; забезпечується ефективне емоційне реагування (соціально прийнятими формами у дітей з агресивними проявами); виявляється вплив на усвідомлення дитиною своїх переживань, розвиток довільності й здатності до саморегуляції, формування позитивної «Я-концепції», упевненості в собі за рахунок соціального визнання цінності продукту, створеного дитиною.

Заняття з образотворчої діяльності розроблялися з дотриманням низки методичних принципів, адекватних специфіці образотворчого мистецтва:

- Керівництво творчою діяльністю передбачає врахування вікових, індивідуальних особливостей.

- Залучення дітей до розуміння змісту та сутності мистецтва повинно здійснюватися шляхом особистісно-емоційного сприйняття художньої інформації. Саме через це досягається духовно-моральне й естетичне виховання особистості дитини, пробудження в її душі добрих почуттів, чуйності, здатності до співпереживання.
- Художній образ – це основа, на якій будується художньо-образне сприймання мистецтва і власна художня діяльність. Через це опору на художній образ необхідно передбачати у всіх видах образотворчої діяльності.
- Опанування мови мистецтва і формування навичок практичної роботи доцільні лише в художньо-образному напрямку як освоєння засобів виразності художнього образу.
- Ефективність занять у образотворчій діяльності істотно залежить від зацікавлення, від одержуваного дітьми в процесі заняття емоційного задоволення, радості. Забезпечення цієї умови досягається дотриманням вищезазначених положень і характером організації занять.

Заняття образотворчою діяльністю повинні бути організовані за законами мистецтва, що передбачає:

- а) не стереотипність, структурну різноманітність, структурну режисуру;
- б) залучення дітей до співпереживання, створення відповідного щодо теми заняття емоційного настрою, цьому сприятиме включення до сценарію заняття ігрових, казкових моментів, використання інших видів мистецтв (художнього слова, музики, елементів театрального дійства, кінофрагментів);
- в) наявність трьох основних структурних елементів заняття (відповідно до законів будь-якої художньої творчості): сприймання, формування творчого задуму, його посилення творча реалізація.

Образотворча діяльність відіграє важливу роль у вихованні дітей дошкільного віку. За допомогою неї активізуються уява, рухові навички, сприйняття, мова, гра й ряд інших важливих аспектів розвитку психіки

дитини-дошкільника. Діти виявляють цікавість до образотворчої діяльності, й при правильній організації занять вона стає улюбленим видом діяльності. Різні види образотворення показують різноманіття засобів для реалізації задуму. Дитина одержує можливість виразити в малюнку щось важливе для неї. У процесі занять формуються особистісні якості дитини – посидючість, цілеспрямованість особистості, бажання якнайкраще виконати свою роботу.

Так, образотворча діяльність відіграє важливу роль у розвитку творчої уяви і здібностей дітей, особливо в дошкільному віці, тому що сприяє естетичному, моральному вихованню, розширенню кругозору дитини, створює базу для оволодіння шкільними навичками.

На заняттях образотворчою діяльністю із дітьми ми вирішували наступні завдання:

- Формувати правильне сприйняття форми, величини, кольору й уміння передавати їх у зображенні.
- Формувати правильне сприйняття простору, зорово-просторове сприйняття.
- Формувати цілісне сприйняття предмета й домагатися його відображення засобами образотворчої діяльності.
- Виховувати позитивне емоційне відношення до образотворчої діяльності та її результатів.
- Розвивати допитливість, творчу уяву.
- Розширювати запас знань і уявлень.

У процесі навчання відповідно до змісту тем використовували, крім одноосібного виконання дітьми роботи, такі активні форми співпраці як групові, парні, комбіновані. Колективна робота може виконуватись як в кінці вивчення теми (підготовка до свята, створення подарунків, плакатів, колективних панно тощо), так і протягом року за вибором вихователя та дітей.

Діти не тільки з піднесенням малювали предмети або казкові образи, але виражали своє відношення до того, що вони зобразили.

Подальші спостереження довели, що в багатьох дітей сформувалася потреба передати пбачене чи пережите в малюнку. Інтерес до малювання заріпився не в усіх дітей, але заняття з образотворчої діяльності залишили в їхньому внутрішньому світі глибокий слід. Ці діти відрізнялися більш тоншими, стійкшими почуттями, всебічною цікавістю, точністю і гнучкістю творчої діяльності.

Одним з основних принципів навчання є принцип від простого до складного. Цей принцип полягає в поступовому розвитку творчих здібностей.

Успіх виховання й навчання багато в чому залежить від того, які методи й прийоми використає педагог, щоб донести до дітей певний зміст, сформувати в них знання, уміння, навички, а також розвинути здатності в тому чи іншому виді діяльності. Під методами навчання образотворчої діяльності розуміють систему дій педагога, що організовує практичну й пізнавальну діяльність дітей, що спрямована на засвоєння змісту [6].

Робота з активізації образотворчої діяльності містить наступні етапи:

- перший спрямований на накопичення знань і досвіду дітей в ході щоденних спостережень, ігор, читання художньої літератури, розгляду ілюстрацій, репродукцій картин. У результаті чого, отримуючи знання з оточуючого, у дітей збагачувався досвід, у них розвивалась уява, виникали нові ідеї та задуми для розвитку самостійної образотворчої діяльності;

- другий етап спрямований на формування практичних навичок. З цією метою розроблена система цілеспрямованих занять з ознайомлення дітей з нетрадиційними техніками (малювання свічкою, малювання зубною щіткою, малювання по вологому, ляпкографія, техніка видування) та матеріалами. У ході цих занять діти отримували уявлення про нетрадиційні матеріали та способи роботи з ними, вправлялись у різних технічних прийомах (тонування тла, розмивка, розтяжка, змішування фарб, різноманітні мазки) (Див.Додаток Д);

- третій етап – це безпосередня самостійна художня діяльність дітей, під час якої вони втілювали свої ідеї та задуми використовуючи нетрадиційні

матеріали в образотворчій діяльності, отримували знання з навколишнього світу, а в першу чергу – з природи та практичні навички під час занять.

На основі розробленої системи роботи склали орієнтовний план по розширенню художньо-естетичного досвіду дітей, накопиченню знань, вмінь та навичок у використанні нетрадиційних матеріалів і технік у зображувальній діяльності та використанню набутих вмінь у образотворчій діяльності (Див.Додаток В).

Таким чином, впровадивши дану систему в роботу, виявились помітні зрушення в образотворчій діяльності, у ставленні до неї дітей. Вони безперечно виявляли свій інтерес, прагнули створити щось нове, використовуючи у своїй роботі нетрадиційні техніки, створювали цікаві оригінальні роботи. Збільшилась кількість дітей, які брали участь у роботі, спостерігалась наполегливість та завзятість.

Малювання нетрадиційними техніками вимагало суттєвих змін у методиці роботи з дітьми. У ній вдало поєднувались творчі завдання різної складності, технічні хвилини, ігри та вправи художнього змісту, художнє експериментування. На заняттях діти поступово здобували унікальний досвід творчої самореалізації, вони досліджували, фантазували, поєднували знайомі елементи в нові комбінування, почували себе до певної міри чаклунами та творцями (Т.Агеєнко) [2].

Нами були виявлені певні позитивні зміни в художньо-творчому розвитку дітей під впливом застосування нетрадиційних технік зображувальної діяльності і методів активізації їх особистих творчих зусиль. Якщо на початкових заняттях ми спостерігали розгубленість і безпорадність в діяльності дітей, то в подальшому – більш впевнені й активні художні дії. Більш активною і продуктивною стала асоціативна уява дітей, оскільки застосовувані нами техніки зображувальної діяльності переважно базувались на домальовуванні нанесених, розмитих, розбризканих, роздмуханих плям різної форми, величини, кольору, конфігурацій, унаслідок чого і створювались нові образи дітьми. У зображеному нетрадиційними способами

діти навчилися вичленовувати і бачити предмети й об'єкти навколишнього світу.

2.3. Визначення дієвості розробленої системи

Мета: встановити ефективність запропонованої системи роботи.

Завдання експерименту:

1. Провести контрольний зріз.
2. Зробити порівняльний аналіз констатувального та контрольного етапів експерименту.

Щоб перевірити, на скільки ефективною виявилась запропонована система роботи, було проведено повторне обстеження дітей. Як в експериментальній так і в контрольній групі для визначення рівня розвитку творчих здібностей використовувались методи: тест «Закінчи малюнок» та спостереження за самостійною зображувальною діяльністю дітей 6-го року життя.

У ході спостережень виявилось, що діти контрольної групи так само неохоче беруть участь в зображувальній діяльності, не виявляють творчості, не завжди закінчують розпочату роботу, яка в основному має репродуктивний характер.

В експериментальній групі у дітей помітно підвищився інтерес до занять зображувальною діяльністю за допомогою нетрадиційних матеріалів, малята виготовляють цікаві оригінальні роботи, отримують від цього задоволення. У дітей, що мали рівень нижче середнього розвитку творчої уяви на констатувальному етапі експерименту спостерігаються значні позитивні зміни у ставленні до образотворчої діяльності, у процесі засвоєння нових знань, їх втіленні у нових умовах, у створенні робіт, які раніше не викликали інтерес. Під час виконання завдання «Закінчи малюнок» також спостерігаються відмінності між двома групами. Діти експериментальної групи більш впевнені, зацікавлені у створенні малюнку, його оздобленні та деталізації.

Результати дослідження оформлені у вигляді таблиці. (Див. табл. 2.3., 2.4.)

Таблиця 2.3.

**Результати обстеження дітей експериментальної групи під час
контрольного етапу експерименту**

№ п/п	Прізвище, ім'я дитини	Показники розвитку творчої уяви				Спостереження				Рівень
		1	2	3	4	1	2	3	4	
1.	Денис С.	-	-	+	-	-	+	-	-	Н
2.	Настя С.	+	+	-	+	+	+	-	+	Д
3.	Роман К.	-	-	+	+	-	-	-	-	Н
4.	Богдан П.	+	+	+	-	+	+	-	+	С
5.	Аліна С.	+	+	-	+	-	+	+	-	С
6.	Вітя Л.	+	+	+	-	-	+	-	+	С
7.	Паша Г.	+	-	+	+	+	+	+	+	Д
8.	Саша Л.	-	+	+	+	-	+	+	-	С
9.	Діма Р.	+	-	+	-	+	+	+	-	С
10.	Юра Х.	-	-	+	-	-	-	-	-	Н
11.	Ріта Р.	-	+	-	-	-	+	-	-	Н
12.	Оля В.	+	+	+	+	+	+	-	+	Д
13.	Коля Ш.	+	-	+	-	+	+	-	-	С
14.	Гліб С.	-	-	+	-	-	+	-	-	Н
15.	Артем Р.	+	+	+	-	-	+	-	-	С

З таблиці видно, що троє дітей мають достатній рівень розвитку творчих здібностей, семеро дітей – середній та п'ятеро дітей мають рівень розвитку творчої уяви нижче середнього.

Переведення результатів у відсотки:

$$\begin{array}{l} \text{В.р.} - 3 \qquad 15 - 100\% \qquad x = \frac{3 \cdot 100\%}{15} = 20\% \\ \qquad \qquad \qquad 3 - x \end{array}$$

$$\begin{array}{l} \text{С.р.} - 7 \qquad 15 - 100\% \qquad x = \frac{7 \cdot 100\%}{15} = 47\% \\ \qquad \qquad \qquad 7 - x \end{array}$$

$$\begin{array}{l} \text{Н.р.} - 5 \qquad 15 - 100\% \qquad x = \frac{5 \cdot 100\%}{15} = 33\% \end{array}$$

Таким чином 20% дітей мають достатній рівень, 47% - середній рівень і 33% дітей мають рівень нижче середнього розвитку творчої уяви. (Див.Рис.2.3.)

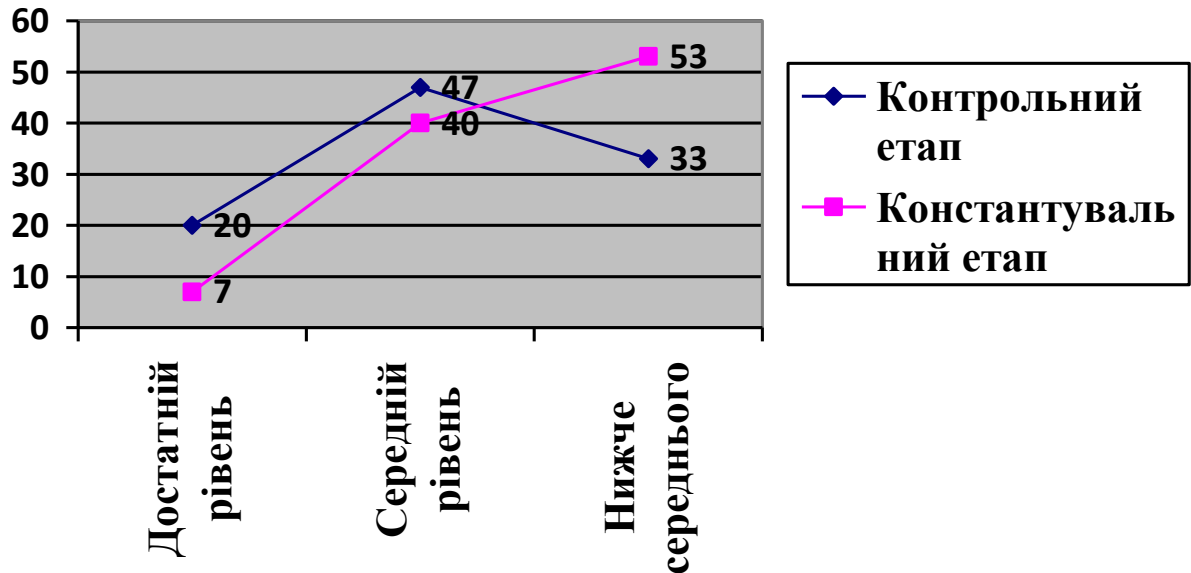

Рис. 2.3. Рівень розвитку творчої уяви дітей експериментальної групи під час контрольної етапу експерименту

Таблиця 2.4.

Результати обстеження дітей контрольної групи під час контрольної етапу експерименту

№ п/п	Прізвище, ім'я дитини	Показники розвитку творчої уяви				Спостереження				Рівень
		1	2	3	4	1	2	3	4	
1.	Богдан С.	-	+	+	-	+	+	-	+	С
2.	Єгор Н.	-	-	+	-	-	+	-	-	Н
3.	Михайло К.	+	+	+	-	+	+	-	-	С
4.	Степан Д.	+	-	+	-	+	-	+	+	С
5.	Денис О.	-	-	+	-	-	+	-	-	Н
6.	Артем Т.	+	+	-	+	-	+	-	-	С
7.	Каріна К.	+	+	+	+	+	+	-	+	Д

8.	Максим С.	-	-	+	+	+	+	-	-	С
9.	Віка І.	-	-	+	-	-	+	-	-	Н
10.	Денис Ч.	+	-	+	-	-	-	-	-	Н
11.	Оля В.	+	+	-	-	+	+	+	-	С
12.	Катя Ч.	-	-	+	-	-	-	-	-	Н
13.	Сергій Л.	+	+	-	+	-	+	+	-	С
14.	Кіріл Н.	+	-	+	-	+	+	+	-	С
15.	Максим П.	-	-	+	-	+	-	-	-	Н

Отже, одна дитина має достатній рівень розвитку творчої уяви, восьмеро дітей – середній рівень, шестеро дітей 6-го року життя показали рівень нижче середнього. Таким чином позитивні зміни у контрольній групі – мінімальні.

Переведення результатів у відсотки:

$$\begin{array}{l} \text{Д.р.} - 1 \\ 15 - 100\% \\ 1 - x \end{array} \quad x = \frac{1 * 100\%}{15} = 7\%$$

$$\begin{array}{l} \text{С.р.} - 8 \\ 15 - 100\% \\ 8 - x \end{array} \quad x = \frac{8 * 100\%}{15} = 53\%$$

$$\begin{array}{l} \text{Н.р.} - 6 \\ 15 - 100\% \\ 6 - x \end{array} \quad x = \frac{6 * 100\%}{15} = 40\%$$

Таким чином 7% дітей мають достатній рівень, 53% - середній рівень, 40% дітей мають рівень нижче середнього розвитку творчої уяви. (Див. Рис. 2.4.)

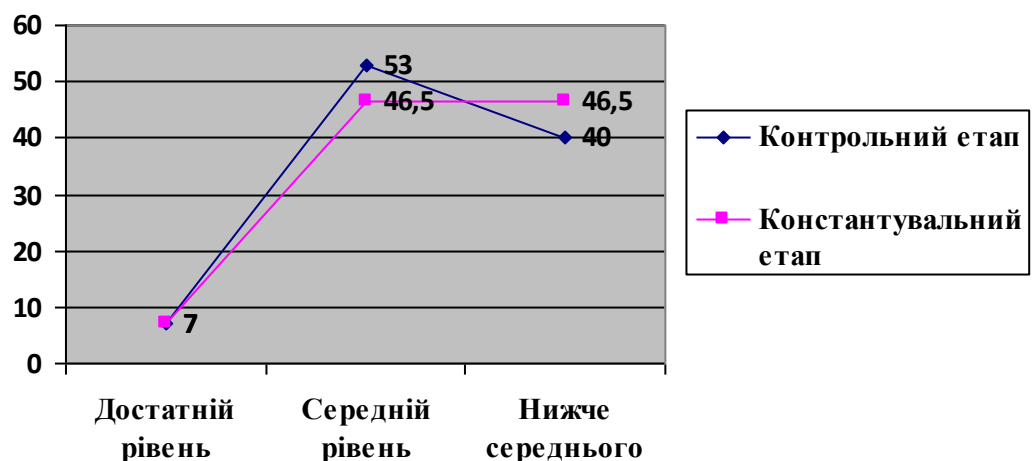
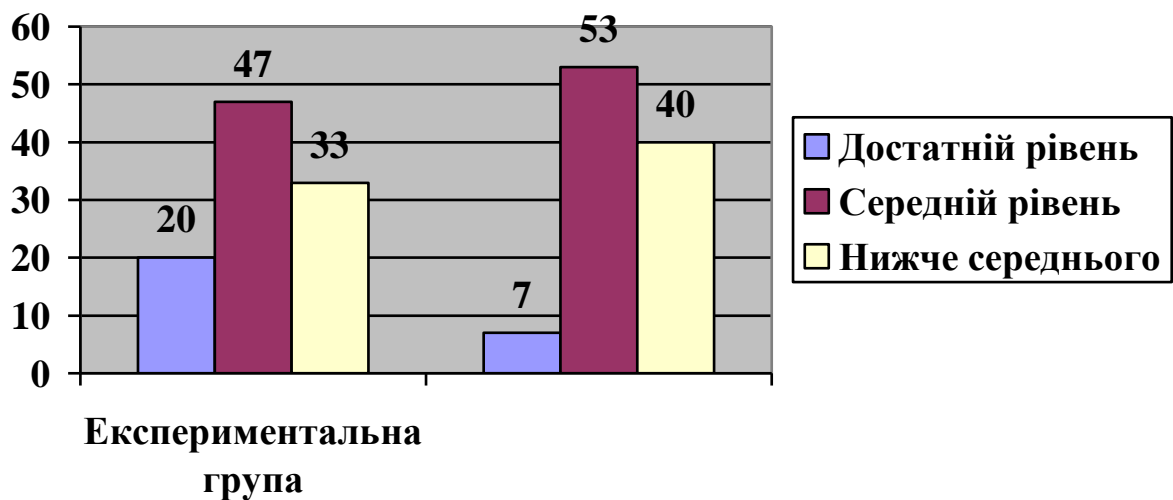

Рис. 2.4. Рівень розвитку творчих здібностей дітей контрольної групи під час контрольного етапу експерименту

Порівняння результатів дослідження констатувального і контрольного етапів експерименту. (Див. Рис. 2.5.)

Р

рис. 2.5. Рівні розвитку творчої уяви дітей під час контрольного етапу експерименту

Таким чином, як з'ясувалось в ході контрольного експерименту, рівень розвитку творчої уяви в групі, де проводилась цілеспрямована систематична робота, збільшився з 7% до 40%, а в групі, де робота з дітьми не проводилась, розвиток творчої уяви залишився на низькому рівні (13% дітей з високим рівнем та 40% дітей з низьким рівнем).

Нами були виявлені певні позитивні зміни в художньо-творчому розвитку дітей під впливом застосування нетрадиційних технік малювання і методів активізації їх особистих творчих зусиль. Якщо на початкових заняттях ми спостерігали розгубленість і безпорадність в діяльності дітей, то в подальшому – більш самостійні, впевнені й активні художньо-пошукові дії. Вони щиро раділи з приводу своїх знахідок і відкриттів, розповідали про них один одному і вихователям.

Більш активною і продуктивною стала асоціативна уява дітей, оскільки застосовані нами техніки малювання переважно базувались на домальовуванні нанесених, розмитих, розбризканих, роздмуханих плям різної форми, величини, кольору, конфігурацій, унаслідок чого і створювались нові образи в малюнках. У намальованому нетрадиційними способами діти навчилися вичленовувати і бачити предмети й об'єкти навколишнього світу.

До творчих здобутків також можна віднести урізноманітнення індивідуальних задумів малюнків як крок до подолання їх одноманітності і шаблонності.

Діти експериментальної групи здобули переконання, що малювання нетрадиційними техніками є дуже цікавим і доступним для них видом діяльності, за допомогою якого можна створювати предметні, сюжетні і декоративні зображення. Це малювання приваблює їх більш легкими способами виконання, якісними результатами, свободою дій, швидкими темпами роботи. Щоб творчість дітей була більш продуктивною і цікавою, приносила їм багато задоволення, педагоги мають створювати радісну, спокійну атмосферу самодіяльності, яка сприятиме проявам дитячої свободи і розкутості в малюванні.

На основі цих даних можна стверджувати, що розроблена система роботи виявилась ефективною.

Отримані дані свідчать про те, що досягнення рівнів розвитку творчої уяви у дітей 6-го року життя обумовлене не випадковими чинниками, а мають закономірний характер. У цьому випадку таким закономірним фактором є розроблена система по накопиченню знань і розширенню художньо-естетичного досвіду дітей, ознайомленню їх з нетрадиційними техніками. Отже, контрольний експеримент і отримані у його ході дані підтвердили ефективність роботи з розвитку творчої уяви дітей 6-го року життя. Порівняльний аналіз даних констатувального й контрольного етапів

експерименту дозволив відстежити динаміку змін у рівнях розвитку творчої уяви дітей.

Здобуті результати дозволяють стверджувати, що висунуту у дослідженні гіпотезу доведено, основні висновки, сформульовані в ньому, підтверджено. Це дає підстави зробити висновок про результативність здобутих теоретико-експериментальних даних.

Висновки до другого розділу

Дослідження, спрямоване на експериментальну перевірку впливу зображувальної діяльності основаної на нетрадиційних техніках на розвиток творчої уяви дітей 6-го року життя, проходило в три етапи і проводилось в двох групах – експериментальній та контрольній.

На констатувальному етапі експерименту були підібрані методи визначення рівня творчої уяви дітей 6-ти років (спостереження за зображувальною діяльністю дітей, тест «Закінчи малюнок»). Відповідно були розроблені критерії оцінки рівня розвитку творчої уяви.

Впровадивши дані методи в роботу та обробивши результати вдалось визначити рівні сформованості творчої уяви в двох групах. Отримані результати свідчать про рівень нижче середнього розвитку творчої уяви як в експериментальній так і в контрольній групі (7% дітей з достатнім рівнем і 53-46,5% дітей з рівнем нижче середнього).

На основі цих даних була розроблена система роботи про розширення художньо-естетичного досвіду дітей, розвитку знань, умінь, навичок у використанні нетрадиційних матеріалів у зображувальній діяльності та застосуванню набутих під час занять та в повсякденному житті знань та умінь в самостійній образотворчій діяльності. З цією метою було проведено другий, формувальний етап експерименту, в ході якого розроблено та впроваджено в практику закладу дошкільної освіти систему роботи щодо розвитку творчої уяви дітей засобами зображувальної діяльності. Дана робота проводилась в експериментальній групі, яку складають 15 дітей 6-го

року життя. На другому етапі експерименту з дітьми проводилась систематична цілеспрямована робота відповідно до складеного перспективного плану, який включає заняття із зображувальної діяльності, зміст яких передбачає ознайомлення з нетрадиційними матеріалами і техніками.

Впровадивши розроблену систему роботи в практику дошкільного закладу та перевіривши на третьому, контрольному етапі експерименту її дієвість виявилось, що той достатній рівень розвитку творчих здібностей дітей, з якими проводилась систематична, цілеспрямована робота підвищився з 7% до 20%, а в контрольній групі, де дана робота не проводилась, рівень розвитку творчої уяви залишився нижче середнього (7% дітей з достатнім рівнем).

Таким чином можна зробити висновок, що розроблена система роботи виявилась ефективною і педагогічно-доцільна організація зображувальної діяльності позитивно впливає на розвиток творчої уяви дітей 6-го року життя.

ВИСНОВКИ

В наш час у суспільстві існує дефіцит спеціалістів, фахівців різних галузей, здатних творчо мислити, ефективно діяти, проектувати, винаходити, конструювати нове, розв'язувати творчі задачі. Дослідження проблем активізації творчої діяльності привертає сьогодні неабияку увагу.

Творчість належить до складних і водночас соціально значущих психологічних феноменів. Аналізуючи творчу діяльність як систему, у її загальній структурі вчені виділяють декілька підсистем, зокрема: процес творчої діяльності, продукт творчої діяльності, особистість творця, середовище та умови, в яких протікає творчість. Творча діяльність розгортається упродовж тривалого часу та може бути охарактеризована як з точки зору її об'єктивних результатів, так і з точки зору тих змін в особистості, які відбулися у зв'язку й під впливом цієї діяльності. Сучасний стан дослідження творчості можна розглядати як процес зближення двох підходів: особистісного – дослідження суб'єкта творчої діяльності, його потреб, мотивів, знань, умінь, навичок, властивостей, самосвідомості, емоцій, почуттів та процесуального – дослідження фаз, станів, стадій та результатів перетворення предмета творчості.

Оптимальним періодом входження в сферу творчої діяльності, становлення творчої особистості, формування творчого потенціалу, на думку науковців, є дошкільний період. У цьому віці діти, здобувши певний досвід, можуть творчо використовувати його.

Творчість – це одна із найзмістовніших форм психічної активності дитини. Її можна розглядати як універсальну здібність, що забезпечує успіх різноманітної діяльності дітей. Будь-який творчий акт дошкільника – результат його активних пізнавальних, творчих дій, створення суб'єктивно нового (значущого для неї) продукту – малюнка, конструкції, гри, оповідання, невідомих раніше деталей, різних варіантів зображень, ситуацій, рухів, характеристик героїв, інших дій; застосування засвоєних раніше

способів зображення або засобів виразності у новій ситуації; прояв ініціативи в усьому.

Яскраво проявляючись в дошкільному дитинстві, творчі здатності розвиваються у процесі спеціально організованого навчання, коли діти оволодівають суспільно виробленими засобами діяльності. Активаторами процесу дитячої творчості, мотивації творчої діяльності виступають психолого-педагогічні умови (створення розвивального середовища, організація процесу навчання, інтеграція різноманітних видів творчої діяльності, заохочення творчої ініціативи, забезпечення атмосфери успішності тощо), а також врахування принципів організації творчості, зокрема: принцип гуманізму та педагогічного оптимізму, принцип об'єктивності, науковості та доступності, принцип комплексності, системності та систематичності, принцип індивідуального й особистісного підходу тощо. Важливим є також використання різноманітних засобів (зразків, інструкцій, пояснень, попередніх бесід, уточнюючих, активізуючих запитань, підказок дорослого, узагальнених алгоритмів дій, спілкування з однолітками, рухових, музичних моментів, екскурсій тощо) та форм (фронтальних, колективних, індивідуальних, у підгрупах) розвитку творчої діяльності дітей.

Дитяча творчість проходить певні стадії формування та розвитку: від наслідування та копіювання готового способу дій до творчого наслідування з елементами новизни, самодіяльності; від репродуктивної творчості за поданою раніше схемою, ідеєю до справжньої творчості, створення нового. Характерними особливостями творчої діяльності дітей є першочергове значення процесу створення продукту, легкість на початку орієнтувальної, інколи навіть не зовсім осмисленої діяльності, суб'єктивна новизна відкриттів, відсутність внутрішніх бар'єрів, що породжують скутість, ускладнюють творчість тощо.

Внутрішньою передумовою творчої діяльності, ядром творчості є творчий потенціал, як можливі творчі прояви особистості; творчі можливості, які

закладені з народження та розкриваються в різних сферах творчої діяльності. Творчий потенціал дітей розглядається як творчі здатності дитини, як її креативність, яка може проявлятися в мисленні, спілкуванні, іграх і характеризувати особистість як в цілому, так й її окремі здібності, продукти творчої діяльності, процес їх створення. Характеризується творчий потенціал дітей різними рівнями прояву їх загальної обдарованості, творчих можливостей, а його розвиток нерозривно пов'язаний з проблемою розвитку здібностей дитини. Здібності, що проступають у вираженості тієї чи іншої функції, у відмінності в ступені прояву якісних сторін функції у різних людей, проявляються по різному, як: загальні інтелектуальні здібності; конкретні досягнення; спілкування та лідерство; творчість і продуктивна діяльність; художньо-образотворчі здібності; психомоторні здібності.

Свій пізнавальний, творчий досвід діти збагачують через спостереження, експериментування з предметами, їх властивостями та функціональністю. Результатом такої діяльності дитини є її образ світу. Формування перцептивних дій, сенсорних феноменів підкоряється загальним закономірностям і проходить етапи, що нагадують у деякій мірі ті, які були визначені П. Гальперіним при вивченні формування розумових дій і понять. Чим більша кількість образів сприймання у дитини сформована, чим повніший їх зміст та досконаліші перцептивні навички, тим повніші і змістовніші дитячі моделі-репрезентації дійсності та картина світу дитини в цілому.

Дитячі феномени сприймання, пізнання дійсності згодом стають яскравими зірочками знань дітей, передумовою їхніх інтелектуальних та творчих досягнень у майбутньому. Яскрава пізнавальна активність дошкільника, що являється важливою ознакою дитячої творчості стає могутнім розвивальним механізмом творчості та основою її пізнавальної мотивації.

Все це ще раз підкреслює необхідність своєрідної стратегії педагогічної поведінки дорослих та необхідність гуманістичних технологій роботи з

дітьми. Суттєвими тут у першу чергу є зовнішні фактори, що включають, окрім педагогічних систем та рівня освіти, добробут сім'ї, умови і спосіб життя, соціальні та економічні умови в державі і навіть її історичний спадок. Не менш важливою є організація навчання шляхом створення спеціального розвивального предметно-просторового середовища, в якому дитина знаходила б стимули для самонавчання та саморозвитку. Вирішальна при цьому спільність «дитина-дорослий», особистісно-орієнтовна модель виховання, основною метою якої є сприяння становленню дитини як особистості. Це передбачає забезпечення почуття психологічної захищеності – довіри дитини до світу, радисть існування; формування основ особистості; розвиток індивідуальності дитини.

Важливо поширювати та заохочувати різноманітні форми творчої діяльності, серед яких особливу роль відіграють творчі ігри – ігри, які діти придумують самі, відображаючи враження від пізнання навколишнього світу. Невичерпні творчі можливості розвитку має й образотворча діяльність, що займає значиме місце серед інших видів художньої творчості (аплікація, ліпка, мозаїка, колаж тощо). Краса та мистецтво відіграє велику роль у пробудженні естетичної чутливості дітей, розвитку їхніх кращих людських почуттів, формуванні морального обличчя дитини, тобто мистецтво є потужним прийомом становлення творчої особистості дитини. Загалом художньо-естетичне виховання передбачає цілеспрямований систематичний розвиток здатності дитини бачити красу навколишнього світу та вирішує ряд важливих завдань формування естетичного ставлення, навичок творчого сприймання, естетичних почуттів, їх художньо-творчих здібностей, основ естетичного смаку.

Ефективним засобом розвитку здібностей дитини є також творчі конструкторські задачі, що спонукають дітей до використання набутих знань і навичок, до пошуку нових способів діяльності. Саме під час розв'язування творчих завдань у дітей формуються винахідливість, кмітливість, спостережливість, уміння планувати свої дії, шукати найбільш оптимальні

рішення. І як наслідок – розвиток конструкторського, творчого мислення дітей.

Зародження творчих начал дитини, її майбутнє залежить від педагога, учителя, від його умілості та професіоналізму в педагогічній діяльності. Щоб відповідати вимогам свого часу, своєї професії, гарантувати збереження дитячої творчості, високу якість освіти, педагогу необхідно щиро прагнути стати професіоналом своєї справи, досягти вершин педагогічної майстерності, демонструвати власний приклад творчої поведінки, володіти інформацією та навичками діагностики та стимулювання творчих процесів, творчих умінь дітей тощо.

Представлені нами відомості про творчість допоможуть читачу зорієнтуватися у складному процесі дитячої творчості та спрямувати його у конструктивне русло. Загальні методологічні позиції теорії дитячої творчості мають практичне значення і можуть використовуватись в роботі практичних психологів та педагогів як теоретичні орієнтири та практичні вказівки у навчально-виховному процесі освітніх закладів, сімейному вихованні.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

З метою ефективного впровадження системи знань із образотворчого мистецтва в практичній роботі з дітьми 6- го року життя на основі результатів, отриманих у процесі проведеного дослідження, для вихователів було розроблено практичні рекомендації:

- одне із головних завдань у процесі образотворчої діяльності - викликати стійкий інтерес. Тому на перших заняттях вихователь повинен приділити найбільшу увагу тому, щоб діти зацікавилися предметом, щоб у них з'явилося бажання навчитися самим і поділитися набутим досвідом з молодшими дітьми, батьками та знайомими;
- встановлення доброзичливих, довірливих стосунків вихователя з дітьми також має великий позитивний вплив на навчання. Саме тому педагог повинен подбати про те, щоб дитина йшла на заняття з задоволенням, чекала його. Вихователь повинен цікавитися справами дитини, знати не тільки її успіхи, а й проблеми, враховувати її інтереси під час планування та проведення занять;
- методика проведення занять повинна будуватися з урахуванням вікових та індивідуальних можливостей дітей 6 - го року життя і спрямованими на їхній розвиток;
- пізнання себе і навколишнього світу відбудеться через почуття, тому так важливо навчити малюка бачити, чути, відчувати цей світ, сприймати його як диво;
- одним з ефективних прийомів розвитку творчої уяви є "робота з уявними предметами". Наприклад, пропонуємо уявити дітям, що вони художники. Необхідно зобразити уявні дії;
- З метою розвитку творчої уяви в процесі зображувальної діяльності радимо використовувати нетрадиційні прийоми зображення і нетрадиційні матеріали - зубна щітка, свічка, штампики з картоплі тощо. Запорукою успіху є наявність яскравих, якісних матеріалів, інструментів для малювання;

- незалежно від результату, схвалюйте дитину - це буде для неї стимулом для подальшої роботи, удосконалення своїх навичок.
- радимо організувати години самостійної творчої роботи з дітьми. В ситуації ініціативної творчої діяльності дитини вільна і творить, коли насправді відчуває потребу;
- використання нетрадиційних технік на заняттях з образотворчої діяльності викликає інтерес дітей, підвищує ефективність навчання. Підбираючи нетрадиційні техніки, педагог має враховувати рівень розвитку дітей, їх інтереси, бажання. Роздатковий матеріал має відповідати педагогічним, естетичним та гігієнічним вимогам;
- збагачуйте світогляд дитини, адже у власну творчість дошкільник переносить здобуті знання, вміння, навички, він творить так, як може як у нього виходить. Що вищий рівень підготовленості, обізнаності дитини, то яснішою, яскравішою й оригінальнішою буде її самостійна творча діяльність.
- важливо, щоб з батьками обговорювалися проблеми дітей, роз'яснялися необхідність вирішення проблемної ситуації й активної участі батьків у спільній творчій діяльності з дітьми.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абрамович С. Д., Чікарьова М. Ю. Світова та українська культура: навч. посіб. Львів: Світ, 2004. 145 с.
2. Агеєнко Т. А. Казкові мандрівки до чарівного королівства творчості: [програма з образотворчого мистецтва для роботи гуртка зображувальної діяльності]. *Обдарована дитина*. 2007. № 6. С. 43-50.
3. Арховська П. Р. Незвичне у малюванні. Київ: Рад. школа, 2001. 432 с.
4. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» / за ред.: О. Л. Кононко. 3-тє вид., випр. Київ: Світич, 2009. 430 с.
5. Белова О. Потенціальні можливості наших дітей. *Дошкільне виховання*. 1994. № 6. С. 18-19.
6. Біла І. Вчимо дивитися і творити. *Дошкільне виховання*. 2004. № 4. С. 14-18.
7. Білецький В. О. Мова образотворчого мистецтва. Київ: Рад. школа, 1997. 332 с.
8. Бітаєв В. А. Гуманістична сутність естетичного виховання. *Актуальні філософські та культурологічні проблеми сучасності*. Київ: КДЛУ, 1999. Вип. 18. С. 51-56.
9. Бітаєв В. А. Естетичне виховання і гуманізація особи. Київ: ДАКККіМ, 2003. 232 с.
10. Бітаєв В. А. Естетичне виховання як компонент культури творення. *Мультиверсум: Філософський альманах*. Київ: Укр. центр духовної культури, 2003. Вип.36. С. 190-200.
11. Борев Ю. Б. Эстетика. Москва: Политиздат, 1988. 496 с.
12. Валькова В. Б. Чарівний світ творчості. *Обдарована дитина*. 2002. № 2. С. 10-11.
13. Великий тлумачний словник сучасної української мови / ред. В. Т. Бусел. Київ: Ірпінь ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
14. Венгер Л. А. Дошкільне навчання: програма розвитку здібностей дітей. *Дошкільне виховання*. 1992. № 9-10. С. 15-17.

15. Венгер Л. А. Педагогика способностей. Москва: Просвещение, 1973. 164 с.
16. Ветлугина Н. А. Эстетическое воспитание в детском саду: пособие для воспитателей детского сада. 2-е изд., перераб. Москва: Просвещение, 1985. 207 с.
17. Волкова Ю., Федієнко В. Уроки малювання. Розвиток естетичного смаку танавичок малювання. Харків: ВД «Школа», 2005. 347 с.
18. Воскресенская В. Создаем развивающую среду ,сами. *Дошкольное воспитание*. 2004. №1. С. 11-12.
19. Вчимося бачити прекрасне : метод, рекомендації по озн. діт. мол. шк. та ст. дошк. віку з творами образотворчого мистецтва: навч. посіб. / Київський міжрегіональний ін-т. удосконалення вчителів ім. Б.Грінченка / упоряд. Е.В. Белкіна. 2-ге вид., доп. Київ. 1996. 74 с.
20. Выготский Л. С. Воображение и творчество в детском возрасте: Психол. очерк: кн. для учителя. 3-е изд. Москва: Просвещение, 1991. 93 с.
21. Горлова А. Инструменты развития творческого потенциала дитини. *Початкова школа*. 2007. № 3. С. 10-17.
22. Горошко Н. А. Зображувальна діяльність в дошкільному навчальному закладі. Харків: Основа, 2007. 340 с.
23. Грабовець О. Д. Развитие творческого потенциала детей. *Обдарована дитина: Науково-практичний освітньо-популярний журнал*. 2004. № 10. С. 14-18.
24. Дабіжа Л. Розвивати творчий потенціал: [образотв. діяльн. дошкільнят]. *Дошкільне виховання*. 2002. № 11. С. 10-11.
25. Дикун С. Спостерігати, мислити, творити. *Дошкільне виховання*. 2001. № 9. С. 10-12.
26. Дремов А. К. Основы эстетического воспитания. Москва: Просвещение, 1998. 287 с.
27. Дронова О. Через красу до творчості : Інтегрований підхід до організації образотворчої діяльності старших дошкільнят. *Дошкільне виховання*. 2004. № 4. С. 18-19.

28. Дубович М. Ф. Ліплення в дитячому садку. Київ: Рад. школа, 1984.340 с.
29. Дьяченко О. М. Воображение дошкольника. Москва: Знание, 1986.94 с.
30. Замашна С. М. Естетичне ставлення як психолого-педагогічна проблема. *Нова педагогічна думка. Науково-методичний журнал.*2003.№ 1-2. С. 67-69.
- 31.Зимичев А. М. Воображение в творческой деятельности человека.*Обдарована дитина.* 2004. № 7. С. 35-39.
32. Казакова Т. Г. Изобразительная деятельность и художественное развитие дошкольников. Москва: Педагогика, 1983. 160 с.
33. Казакова Т. Г. Развивайте у дошкольников творчество : (Конспекты занятия рисованием, лепкой, аппликацией): пособие для воспитателя дет. сада. Москва: Просвещение, 1985.192 с.
34. Кантор А. М. Изобразительное искусство XX века. Москва: Просвещение, 1973.184 с.
35. Кириченко М. Т. Основи образотворчої грамоти. Київ: Рад. школа, 2001.394 с.
36. Комарова Т. С. Изобразительное творчество в детском саду. Москва: Педагогика, 1984.252 с.
37. Комарова Т. С. Формирование графических навыков у дошкольниковМосква: Педагогика, 1986. 322 с.
38. Комарова Т. С. Изобразительная деятельность в детском саду: обучение и творчество. Москва: Педагогика, 1990. 142с.
39. Коменский Ян Амос: Учитель учителей («Материнская школа», «Великая дидактика» и др. произв. с сокращ.). Москва:Карапуз, 2009.288 с.
40. Компанцева Л. В. Поэтический образ природы в детском рисунке. Москва: Просвещение, 1985. 343 с.
41. Кондратенко Г. П. Сутність та структура естетичного ; світосприйняття особистості у психолого-педагогічному аспекті. *Освіта на Луганщині: Наук.-метод. журнал.*2004. № 1. С. 63-67.
42. Кондратенко Т. Д., Котырло Т.К., Ладывир С.А. Обучение старших дошкольников. Київ: Рад. школа, 1986. 294 с.

43. Косминская В. Б., Халезова Н. В. Основы изобразительного искусства и методика руководства изобразительной деятельностью детей. Москва: Просвещение, 1986. 498 с.
44. Котляр В. Ф. Изобразительная деятельность дошкольников. Київ: Рад. школа, 1986. 95 с.
45. Кравцова. Е. Е. Разбуди в ребенке волшебника. Москва: Педагогика, 1996. 126 с.
46. Кулачківська С. Новий погляд на стару проблему. Гуманістичний підхід до розвитку дітей. *Дошкільне виховання*. 2002. №7. С. 15-17.
47. Кульчицкая Е. Диагностика уровня развития творческих способностей. *Обдарована дитина*. 2003. №4. С. 13-28.
48. Куманецкий К. История культуры Древней Греции и Рима. Москва: Высшая школа, 1990. 287 с.
49. Ликова И. О. Програма художнього виховання, навчання і розвитку дітей 2-6 років «Кольорові долоньки». Харків: Ранок, 2007. 128 с.
50. Липский В. Н. Эстетическая культура и личность. Москва: Сфера, 1987. 149 с.
51. Лыкова И. А. Изобразительное творчество в детском саду. Занятия в изостудии. Москва: Карапуз-Дидактика, 2007. 247 с.
52. Лыкова И. А. Лепим, фантазируем, играем: книга для занятий с детьми дошкольного возраста. Москва: Сфера, 2000. 431 с.
53. Лыкова И. А. Летняя мастерская. Время развивать воображение. *Дошкольное воспитание*. 2006. №7. С. 1-14.
54. Методика обучения изобразительной деятельности и конструированию /ред. Н. П. Сакулиной, Т. С. Комаровой. Москва: Педагогика, 1979. 248 с.
55. Митник О. Я. Завдання для розвитку творчих здібностей дітей : (Виконуються дітьми під керівництвом батьків). *Обдарована дитина*. 2002. № 3. С. 55-57.

56. Михайлова Л. М. Виховний потенціал культурологічного підходу до розгляду творів світового мистецтва. *Освіта на Луганщині*. 2000. № 1 (12). С. 91-93.
57. Михайлова Л. М. Специфіка культуролого-естетичного виховання творчої особистості: збірник статей за матеріалами науково-практичної конференції. Луганськ. 1997. С.56-72.
58. Мухина В. С. Изобразительная деятельность ребенка как форма усвоения социального опыта. Москва: Педагогика, 1981. 194 с.
59. Неменский Б. М. Мудрость красоты. Москва: Просвещение, 1981. 357 с.
60. Ніколенко Д. Ф. Формування естетичних почуттів у дітей дошкільного віку. Київ: Рад. шк., 1967. 95 с.
61. Новлянская З. Н. Путь к творчеству. *Обдарована дитина*. 2004. № 4. С. 55-61.
62. Острожинська Л. С. Наше завдання - розвиток творчого потенціалу дитини. *Обдарована дитина*. 2005. № 2. С. 22-24.
63. Парамонова Л. А. Детское творческое конструирование. Москва: Карапуз, 1999. 364 с.
64. Підкурманна Г. Дитяча творчість : Програма та методичні рекомендації з художнього розвитку дітей дошкільного віку: [Добірка статей]. *Дитячий садок*. 2001. № 26. С. 1-64.
65. Песталоцці Й. Г. Вибрані педагогічні твори . Москва: Рад. школа, 1961. 247 с.
66. Половіна О. А. До питань формування естетичного відношення дітей трироди мистецтвом живопису. *Науковий вісник Чернівецького університету*. Чернівці: Рута, 2003. Вип. 186. С. 109-116.
67. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка : навчальний посібник для — студентів вищих навчальних закладів. Київ: «Академвидав», 2004. 456 с.
68. Раппопорт С. А. От художника к зрителю. Как построено и функционирует произведение искусств. Москва: Просвещение, 1989. 357 с.

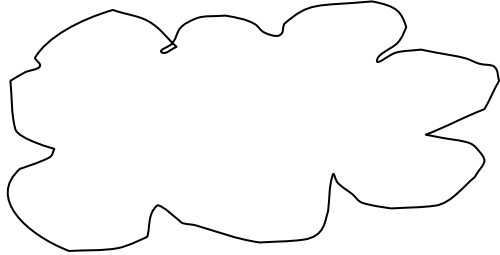
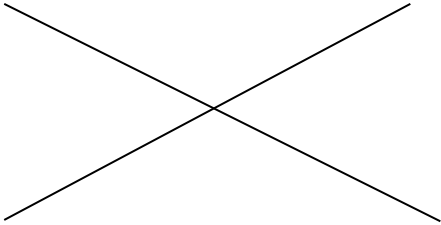
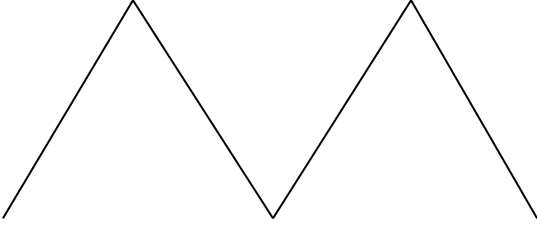
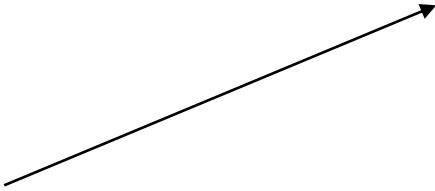
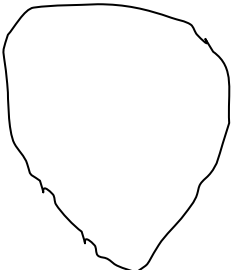
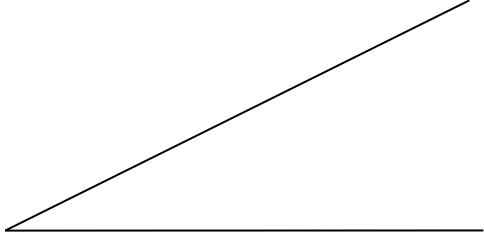
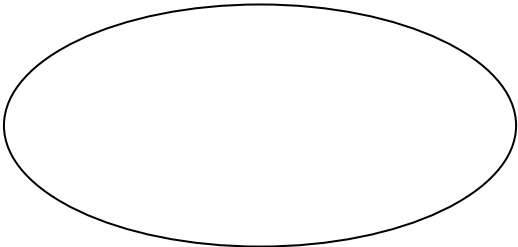
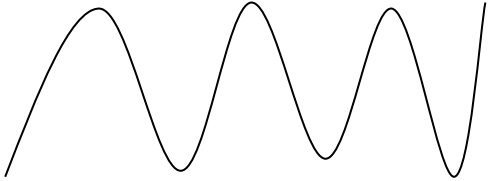
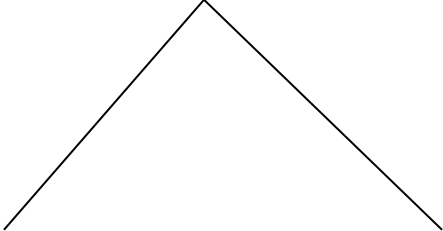
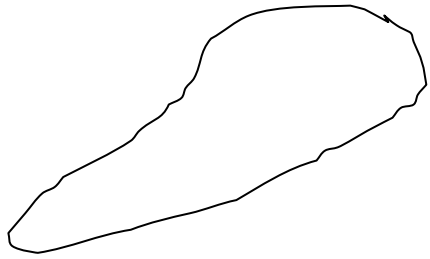
69. Ребенок в мире культуры /ред. Р. М.Чумичева.Ставрополь: Сервис-школа, 1998. 256 с.
70. Савенкова Л. Г. Изобразительное искусство и среда: интегративная программа полихудожественного развития на основе взаимодействия искусства : Изобразительное искусство и природа (природа-архитектура-среда).Москва: Магистр, 1995. 213 с.
71. Сакулина Н. П. Рисование в дошкольном детстве. Москва: Просвещение, 1965.240 с.
72. Система естетичного виховання дітей дошкільного віку /ред. Н. Ветлугіна. Київ: Рад. школа, 1977. 272 с.
- 73.Сірченко Л. І. Матеріали та обладнання для образотворчості: вимоги і поради. *Дошкільне виховання*. 2005. № 5. С. 5-10.
74. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. Київ: Рад.школа, 1986. 139 с.
75. Сухомлинський В. О. Як виховати справжню людину. Вибрані твори. Київ: Рад. школа, 1976.Т.2. 473 с.
76. Ушинський К. Д. Матеріали до 3 тому «Педагогічної антропології». Збір. творів 11 т.Москва: Просвещение,1950.Т.10. 609 с.
77. Федієнко В. В. Вчимося малювати без проблем. Харків: ВД «Школа», 2006.327 с.
78. Федієнко В. В., Чемеренко О. Ю. Образотворче мистецтво. Методики раннього розвитку дітей 4-6 років. Харків: ВД «Школа», 2005. 248 с.
79. Флєрина Е. А. Эстетическое воспитание дошкольника. Москва: Просвещение, 1961. 333 с.
80. Халезова Н. Б., Курочкина Н. А., Пантюхина Г.В. Лепка в детском саду. Москва: Просвещение, 1986. 348 с.
81. Чередниченко Д. Софія Русова і сучасна школа. *Українська мова і література в школі*. 1992. № 1. С. 38-42.
82. Шіллер Ф. Листи про естетичне виховання людини . Київ: Мистецтво, 1974. 360 с.

83. Шульга Л. М. Розвиток художніх здібностей дітей дошкільного віку заняттях з малювання. *Обдарована дитина*. 2004. № 9. С. 43-63.
84. Эстетика: учебное пособие для студентов гуманитарных факультетов вузов /ред. Л. Т. Лувчук. Киев: Просвещение, 1991. 302 с.
85. Эстетическое воспитание в детском саду /ред. Н. М. Ветлугина. Москва: Просвещение, 1960. 347 с.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Бланк контурних фігур за методикою Торренса

ДОДАТОК Б

Методика Торренса

Завдання «Закінчи малюнок» призначене для виявлення творчих здібностей дітей являє собою бланк з намальованими незакінченими фігурами, які роздаються дітям.

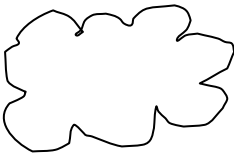
Методика проведення: Дитині пропонують 10 карток, на яких зображені різні контурні фігури (прості геометричної форми - коло, трикутник, квадрат; чи складної – силует стовбура з однією гілкою, хмари, краплі тощо). Пропонується побути чарівником і перетворити мальовану фігурку на будь-яку картинку: домалювати усе, що завгодно, щоб вийшло красиво. Час виконання завдання не фіксується.

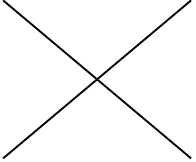
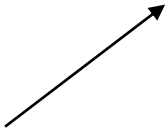

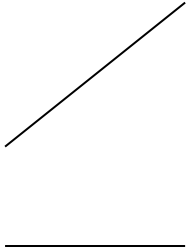
Оцінка результатів: Оригінальні малюнки (повторюються в 1% дітей групи) оцінюються 1 бал.

Малооригінальні (повторюються в 2,5% дітей групи) оцінюються в 0,5 бала.

Неоригінальні (повторюються більш як у 5% дітей групи) оцінюються в 0 балів.

Частотна таблиця малюнків

Стимульний матеріал	Неоригінальні малюнки – 0 балів	Малооригінальні малюнки – 0,5 бала
	Хмара, печиво, хмарка	Калюжа, змія, фея, небо, листок, черепашка, підводний човен, хлопчик, стонога, кінь, мотор.
	Сніжинка, квадратики,	Годинник, клітка, будинок, бант, млин, шафа, цирк, птах,

	хрестик	гілка, метелик, конверт, барабанні палички
	Ракета, трикутник, будинок, корабель, дзьоб, птах	Повітряний змій, рибка, блискавка, дзвіночок, пісковий годинник
	Будинок, ракета, квадрат, коробка, клітка, багато- поверховий будинок, олівець.	Драбина, канат, прапор, стіл, голка
	Груша, людина, крапля	Огірок, лампочка, морква, зуб, бурулька, ракета, мишеня, кулька.
	Будинок, ракета, дорожній знак	Конверт, намет, коцюба, дах, мордочка мишки, корабель, стріла, літак, дзьоб птаха, хвіст тварини

	Сонце, м'яч, яблуко, пішохідний знак, людська голова	Квітка, штурвал, візерунок, тарілка
	Море	Фіранка, гусениця, хмара, крапельки, кульки
	Будинок, ракета, дорожній знак, буква «Л», буква «А», дах	Трикутник
	Огірок, груша	Риба, жук, дрюк, слід, намисто, тулуб тварини, лампочка, кулька

Інтерпритація результатів: Якщо дитина намалювала від 7 до 10 оригінальних малюнків, це відповідає високому рівню.

Якщо намалювали 5-6 оригінальних малюнків – це середній рівень.

Якщо намалювали 4 і менше – це відповідає низькому рівню.

Можна також одержати показник оригінальності, використовуючи суму набраних дитиною балів:

6-10 балів – високий рівень оригінальності мислення.

4-5 балів – середній рівень.

3 і менше балів – низький рівень

ДОДАТОК В

План проведення занять із зображувальної діяльності з використанням нетрадиційних технік і матеріалів для дітей 6-го року життя.

Дата проведення	Тема заняття	Програмовий зміст
Листопад	«Веселі курчатаКурчат а»	Вчити дітей створювати зображення за допомогою квачика (згорнутий клаптик тканини); розвивати творчість, уяву; викликати інтерес до зображувальної діяльності; виховувати самостійність, охайність.
Листопад	«Котик муркотик»	Ознайомити дітей з виразними можливостями плями; продовжувати вчити працювати у техніці плямографії; розвивати творчі здібності, образне мислення; виховувати естетичні почуття, акуратність у роботі; активізувати творчу ініціативу дітей; виховувати дбайливе ставлення до матеріалів та інструментів.
Листопад	«Чарівні свічки»	Ознайомити дітей з новою технікою зображення: восковою свічкою; дати уявлення про її властивості і можливі призначення; розвивати естетичне сприйняття та уяву, ініціативу, художньо-творчі здібності; закріпити вміння рівномірно зафарбовувати площину поролоновим тампоном не лишаючи прогалін; продовжувати вчити дітей милуватися красою природи взимку.
Листопад	«Зоряне небо»	Продовжувати знайомити дітей з технікою малювання овочевими штампиками; розвиватитворчу уяву, викликати інтерес до зображувальної діяльності; виховувати охайність, самостійність.
Листопад	«Барви осені»	Учити малюків захоплюватися красою осені,

		<p>милуватися явищами, що відбуваються в природі восени, емоційно відгукуватися на них, учить дітей підтримувати бесіду, коригувати речення, коментувати свої враження від спостережень, закріпити в словнику назви кольорів та відтінків; розвивати творчі навички нетрадиційними техніками малювання та аплікування; формувати вміння милуватися барвистими кольорами осені, бачити в них дивовижне, красиве, розвивати чутливість до кольору, формувати елементарні навички роботи нетрадиційними техніками під час виконання завдань естетичного характеру.</p>
Листопад	«Осінній листопад»	<p>Познайомити дітей з кляксографією, викликати інтерес до нетрадиційних технік малювання; уточнити і закріпити знання дітей про ознаки пізньої осені; розвивати дихальну систему, мову, мислення, спостережливість, допитливість, увагу; активізувати словник дітей словами: пляма, кляксографія, трубочка для коктейлю; формувати вміння передавати колірну гамму; розвивати сприйняття кольорів, почуття композиції.</p>
Грудень	«Зустрічаємо зиму»	<p>Розширити знання дітей про зиму та зимові явища в природі; розвивати мислення, кмітливість, зв'язне мовлення, спостережливість; збагачувати словник прислів'ями, приказками, загадками, образними висловами; виховувати почуття задоволення від створення краси, інтерес до малювання фарбами та до різних технік зображення (зубною щіткою, поролоном, штампиком); любов до краси зимового світу.</p>
Грудень	«Снігові хмаринки»	<p>Вдосконалювати вміння малювання пальчиком; розвивати творчу уяву, образне мислення, навички малювання нетрадиційними техніками; виховувати бажання відтворювати свої фантазії</p>

		на папері.
Грудень	«Снігопад»	Продовжувати вчити дітей техніки малювання свічкою; формувати вміння зображувати предмети різними способами; розвивати художньо-творчі здібності; виховувати вміння виконувати розпочату справу до кінця.
Грудень	«Новорічна ялинка»	Вправляти дітей у малюванні штампиками з овочів; розвивати творчі здібності, уяву; виховувати бажання займатися образотворчою діяльністю; зображувати навколишній світ у малюнку.
Січень	«Барвіста зима»	Показати дітям красу і особливість палітри зимових барв; учити дітей новому способу малювання – пір'ячком; продовжувати навчати малювати способом видування через трубочку, розвивати дрібну моторику, почуттєве сприйняття кольору, уяву та фантазію; виховувати естетичні почуття та любов до природи.
Січень	«Зимові бурульки»	Вчити дітей бачити красу природи; викликати бажання фантазувати; розвивати мислення, творчу уяву, дрібну моторику рук; вчити створювати красу власними руками, використовуючи гуашеві фарби; виховувати охайність під час роботи, наполегливість.
Січень	«Радісна зима»	Вчити дітей за допомогою свічки створювати сюжетну картину; викликати інтерес до цього виду малювання; закріплювати вміння правильно розміщувати малюнок на аркуші; розвивати творчу уяву; виховувати наполегливість, охайність.
Січень	«Красуня ялиночка»	Розширювати й поглиблювати знання дітей про хвойні дерева, будову дерева, ознайомлювати з нетрадиційним способом малювання посипання сіллю, розвивати емоції й міміку; учити радіти з

		результатів роботи.
Лютий	«Чудовий день»	Продовжувати вчити дітей висловлювати зв'язок між кольором і музикою, створювати кольорову палітру зими; розвивати здатність відчувати колір; вдосконалювати техніку роботи аквареллю по вологому паперу.
Лютий	«Танок сніжинок»	Вправляти дітей у малюванні технікою «прямографія»; розвивати здатність відчувати колір; вдосконалювати техніку малювання «прямографію»; виховувати естетичні почуття, охайність, посидючість.
Лютий	«Лижник заблукав»	Познайомити дітей зі способом малювання фарбами на зволоженому аркуші; розвивати творчі здібності, відчуття кольору, пам'ять, фантазію; виховувати інтерес до гуцульських виробів, охайність у роботі.
Березень	«Таємничі плями»	Ознайомити дітей з виражальними можливостями плями; навчити працювати тушшю в техніці «прямографії»; розвивати образне мислення, зорову та емоційну чутливість; виховувати естетичне почуття, смак, акуратність у роботі з тушшю; активізувати творчу ініціативу дітей.
Березень	«Радісний дощик»	Продовжувати знайомити дітей з технікою малювання свічкою; вчити проводити короткі вертикальні лінії, накладати фарбу поролоновою губкою; розвивати інтерес до малювання свічкою; виховувати охайність, посидючість.
Березень	«Перші підсніжники»	Вправляти дітей у малюванні поролоновою губкою; розвивати художні вміння, творчі здібності, естетичний смак; виховувати бажання займатися зображувальною діяльністю; акуратність, посидючість.
Березень	«Вербові	Продовжувати вправляти дітей у техніці

	котики»	малювання пальчиками; розвивати відчуття кольору, творчі вміння, дрібну моторику рук; виховувати любов до природи, бажання берегти її.
Квітень	«Мати-й-мачуха»	Продовжувати вправляти дітей у малюванні квачиком з тканини; вчити виражати свої фантазії на папері; розвивати художні вміння, дрібну моторику рук; виховувати естетичний смак, любов до природи.
Квітень	«Яблунька зайвіле»	Вчити дітей малювати дерево в техніці видування, спрямовуючи струмінь повітря знизу вгору та вбік; розвивати уяву, фантазію; заохочувати використовувати набуті раніше вміння та навички малювання патичком, зібганим папером, пензликом для клею, штампиками (на вибір); виховувати любов до природи рідного краю, бажання відтворювати свої фантазії на папері.
Квітень	«Весняні дерева»	Продовжувати знайомити дітей з технікою друкування (друкувати можна не тільки кубиками, але і картопляними штампами); закріпити знання про те, що дерево – це живий об’єкт, який дихає, живиться, росте; при необережному ставленні дерева можуть загинути. Розвивати образне мислення, творчу фантазію дітей; виховувати акуратність в роботі; підтримувати інтерес до вивчення різноманітних способів зображення дійсності.
Квітень	«Квітковий луг»	Закріпити знання дітей про певні закономірності у природі; продовжувати вправляти дітей у малюванні технікою ляпкографії; викликати бажання фантазувати; розвивати мислення, творчу уяву; виховувати любов до природи, уважне, співчутливе ставлення до ближнього; вчити створювати красу власними руками.

Травень	«Весна прийшла, курчат привела»	Вчити дітей створювати зображення курчат за допомогою фарб; ознайомити дітей з новим способом нетрадиційного малювання — пуантилізм; вправляти в техніці нетрадиційного малювання тычкование ватною паличкою по контур; розвивати відчуття форми і кольору; закріпити знання кольору, жовтий; викликати у дітей емоційний відгук; виховувати акуратність.
Травень	«Бузок»	Закріпити вміння дітей малювати в техніці видування; вчити зображувати кущ бузку; розвивати вміння правильно розміщувати малюнок на аркуші паперу, добирати кольори, які б гармонійно поєднувалися, доповнювати зображення деталями (пташка, метелик, бджілка, травичка, квіти у траві); виховувати захоплення красою природи та бажання передати свої враження в малюнку.
Травень	«Чарівний птах»	Вчити передавати форму й пропорції пташки за допомогою малювання пластиліном; розвивати сприймання художнього образу, творчу уяву, естетичний смак; допомогти дітям уявити казкову пташку та викликати бажання відтворити її за допомогою малювання пластиліном.
Травень	«Веселі клякси»	Ознайомити дітей з «прямографією»; вчити змішувати фарби; розвивати естетичний смак, уяву; виховувати самостійність, охайність.
Травень	«Морський пейзаж»	Викликати інтерес до створення образу моря за допомогою різноманітних нетрадиційних технік; створити умови для експериментування з різними художніми матеріалами та інструментами (зубна щітка); розвивати уяву, почуття ритму і композиції; навчати планувати колективну роботу.

Травень	«В гостях у русалоньки»	Ознайомити дітей з новим способом малювання – з технікою видування; розвивати уяву і творчість, вміння гармонійно поєднувати кольори; викликати бажання самостійно творити красу.
---------	-------------------------	---

ДОДАТОК Д

*Заняття з нетрадиційної техніки малювання (восковою свічкою)**Старша група***Тема: «Чарівні свічки»**

Програмовий зміст: ознайомити дітей з новою технікою зображення: восковою свічкою; дати уявлення про її властивості і можливі призначення; розвивати естетичне сприйняття та уяву, ініціативу, художньо-творчі здібності; закріпити уміння рівномірно зафарбовувати площину поролоновим тампоном не лишаючи прогалін; продовжувати чити дітей милуватися красою природи в зимку.

Обладнання: свічки, аркуші паперу, фарбасинього кольору, поролонові тампони, ілюстрації з зображенням зимових пейзажів, аудіо записи музики П.І. Чайковського, серветки, стакани з водою.

Хід заняття**Вступна частина**

Свічка горить і почуття відкриває,

Її тобі сьогодні і дарую.

Щоб дні і ночі тихо пропливали

І ніжно вітаю говорю.

Щоб були дуже чуттєвими зустрічі,

щоб щастя створювали відчуття,

І щоб завжди в душі горіли свічки.

Спокою тобі і натхнення!

Всі предмети, які знаходяться навколо нас мають своє призначення до якого ми з вами звикли. Ось, наприклад, ручка, для чого вона потрібна? А стіл? Книжка? А для чого потрібна свічка? Я хочу познайомити вас з її властивостями. Якщо свічку покласти на деякий час у тепле місце, наприклад батарею, то вона через деякий час стане м'якою, мов пластилін. Покладемо у холодне і вона стане твердою. (Розповідь супроводжується показом) Перша таємниця свічки – її не можна тримати там де тепло. (Запалює свічку)

Провожу гру емпатію «Я – свічка»

Вихователь. Тихто?

Що ти вмієш робити?

Про що ти думаєш?

Якою ти буваєш?

З ким ти дружиш?

Яку користь приносиш своїм друзям?

- Друга таємниця свічки – приносити світло. Свічкою можна малювати. Так – так, ось подивіться (беру аркуш паперу, свічкою малюю малюнок і показую дітям). Прийшла пора відкрити третю таємницю свічки. А таємниця така: свічка на папері залишає невидимий слід на відміну від олівця та фломастера. А щоб побачити малюнок свічки, треба аркуш паперу на якому ми нею малювали покрити фарбою. (Беру кусок поролону, намочую у синю фарбу і зафарбовую малюнок). Перед дітьми з'являється зображення малюнка.

- Ось яка наша свічка чарівниці. Ось скільки вона має таємниць. І які дива може творити. У нас з'явився зимовий малюнок. Як видумаєте, чому я сказала зимовий?

- Давайте пригадаємо наші спостереження за снігопадом, інеєм, деревами в снігу, морозяним візерунком на вікні. Ми не просто спостерігали, ми милувалися витворами зими. Подумайте і скажіть, як можна назвати зиму? (Чарівниці, художниці, біла фея...)

- Люди здавна милувалися красою природи в зимку, а свої враження, почуття, фантазії, переносили на папір. Давайте роздивимось деякі роботи художників і придумаємо їм назви. (Розглядання картин з зимовими краєвидами і придумування їм назв)

- Що спільного в цих малюнках? Які кольори використали художники?

- Ось яка наша свічка чарівниці. Ось скільки вона має таємниць. І які дива може творити. У нас з'явився зимовий малюнок. Як видумаєте, чому я сказала зимовий?

- Люди здавна милувалися красою природи в зимку, а свої враження, почуття, фантазії, переносили на папір. Давайте роздивимось деякі роботи художників і придумаємо їм назви. (Розглядання картин з зимовими краєвидами і придумування їм назв)

- Що спільного в цих малюнках? Які кольори використали художники?

- Кожна людина, дивлячись на них переживає радість, захоплення, спокій. Мені хочеться прочитати такого вірша:

Білий сніг пухнастий

Білу землю вкрив

Зимонька-Снігуронька

Має безліч див.

- Дива допоможе нам створити Свічка-чарівниці яка давно на нас чекає. А зимовий малюнок допоможе придумати ось ця чарівна музика. (Звучить музика П.І. Чайковського «Зима»). Вона так і називається «Зима». Композитор придумував цю музику коли на землю спускався хоровод легеньких, пухнастих сестричок-

сніжинок. Вони повільно танцювали свій танок і падаючи прикрашали гілки дерев, дахи будинків, все навколо ховалося під їхню білу ковдру. Закрийте на хвилинку оченята і уявіть, що вибачите це чудове зимоведієство. І за допомогою свічки перенесіть його на аркуш, а потім малюнок покрийте фарбою і відбудеться справжнє диво.

Самостійна робота дітей

Діти починають малювати.

Висновки

Після малювання на дощці вивішуються малюнки і діти їх розглядають, відзначають роботи, які їм сподобалися.

Заняття з нетрадиційної техніки малювання (старша група)

Тема : «Барви осені»

Програмовий зміст: Учити малюків захоплюватися красою осені, милуватися явищами, що відбуваються в природі восени, емоційно відгукуватися на них, учити дітей підтримувати бесіду, коригувати речення, коментувати свої враження від спостережень, закріпити в словнику назви кольорів та відтінків. Розвивати творчі навички нетрадиційними техніками малювання та аплікування. Формувати вміння милуватися барвистими кольорами осені, бачити в них дивовижне, красиве, розвивати чутливість до кольору, формувати елементарні навички роботи нетрадиційними техніками під час виконання завдань естетичного характеру. Закріпити та збагатити знання вихованців про характерні ознаки осінньої пори, зокрема про явище природи, яке зараз відбувається в рослинному світі – падолист; підтримувати пізнавальний інтерес до найближчого природного довкілля. Покращувати моторні навички, розвивати цілеспрямованість рухових дій. Виховувати дбайливе ставлення до природного оточення, прагнення не завдавати йому шкоди.

Хідзаняття:

Йдітьмоїлюбі, підніжкидивіться,
Усіхпривітайте: «Доброго дня!»,
Всімщировсміхніться.
Хай усмішка буде в кожнійдолоньці,
Мовпромінчик теплогосонця.
На килимокшвидкосідайте
І бути уважнимипообіцяйте.

Мовнагра «Розповідь про осінь»

Малята, а давайте ще раз пригадаємо, яка зараз у нас пора року? А вам подобаєтьсяосінь? Чим саме?

(Відповідідітей, спираючись на запитаннявихователя).

Так, дійсно, восени ми бачимобагато красивого, цікавого. Осіння краса природи –

неповторна, але вона недовговічна. Дереватакущідяглисвоєсвятковевбрання, готуючисьпопрощатися з листячком аж до наступноївесни.

І нам осіньтакожзалишиладекількалисточків з різних дерев. А от з яких, нам треба пригадати.

Дидактична гра «З якого дерева листочок».

Та листочки ці не прості, на кожному з них щось написано. А от чиправильнийцейзапис, ми зараз дізнаємося.

Логічна гра «Знайди і виправ помилку»

Малята уважно прослуховують речення, знаходять у них невідповідності і за допомогою педагога коригують їх зміст.

Почався третій осінній місяць – жовтень. (Листопад).

Листячко на деревах різнобарвне: чорне, біле, синє. (Жовте, червоне, оранжеве).

У цю пору листочки на деревах починають виростати. (Опадати).

Із кожним днем стає все тепліше. (Холодніше).

У слід за осінньою порою прийде суворе та морозяне літо. (Зима).

Молодці, малята! Та все ж у нас зараз золота, чарівна пора, яка називається – осінь.

Вітер дерева колише, осінню казочку пише.

З дерев листочки зриває, ними землю вкриває.

Листочки в осінньому танці кружляють

І все, що бачать нам розповідають.

Я ж чую казку сумну й невеселу,

Бовідлетіло з журавлями літечково веселе.

Але не будем зараз сумувати.

Давайте краще малювати.

Ось зараз ручки розімнемо

І працювати всі почнемо.

Пальчикова гімнастика.

Наші пальчики радіють,

Що робити все уміють.

Танцювати і стрибати,

Малювати й спочивати.

- Ой, хтось опить мені під столом! Хто це?

Так, це їжачок. Він прийшов до нас у гості. Можливо знає віршика про їжачка?

(хтось з дітей розповідає вірш П. Воронька «Їжачок-хитрячок»).

Я ж хочу розповісти, як цей їжачок потрапив до нас.

Казка «Осінній концерт»

Якось їжачок вирішив зробити Осені подарунок. Він дуже хотів віддячити їй за блискучі каштани, золоте листя і смачні грибочки.

- А, що коли я влаштую для неї справжній концерт?! – подумав Їжачок.

Пихкаючи, він забрався на пеньок і, мов диригент, змахнув гілочками.

- Стук-стук, - застукотіли каштани, уявивши, що грають на барабанах.

- Ш- ш- ш- ш, - зашелестіло по жовклом листячку.

-Д- у-у-у-у-у, - заспіваввітер, щосилидмухаючи в свою дудку.

- Скрип-скрип, - заграли дерева, повільнопогойдуючисьпідпіснювітру-дударика.

- Тррр - трррр, і собі підхопили мелодію кленові літачки, весело спускаючись додолу.

Аж раптом...

-Кап-кап-кап, - зашумілидощовікрапельки. Їжачокспочаткузасмутився – дощикзашкодив такому чудовому концерту! А потімздогадався:

- Це ж мені так Осіньаплодує!

І задоволенийшвидкозадріботів маленькими ніжками.

Ось так він і потрапив у наш садочок. І прийшовЇжачок до нас з подаруночком. Ось яку чарівнускринькувін нам приніс. А зараз поглянемо, що ж там є?

Вмістскриньки: зубнащітка, пензлик, засушенелистя, губка, м'ятийпапір.

Ну, все потрібне для роботи у нас є, тожпочинаємотворити. І я думаю, що нашіроботибудуть не гіршимподарунком для Осені, ніж концерт Їжачка.

(Дітивиконують роботу нетрадиційнимитехнікамималювання та аплікуванняіндивідуально та частина з них – колективно.

Фізкультхвилинка «Їжачки в тумані»

Їжак по гаю дріботав,

До хатки йшовшвиденько.

(Швидка ходьба дрібнимикроками)

Та ось туман на ліс упав –

Густийтакий, сивенький.

(Дітиприсідають, плавно розводячи руки в сторони)

І страшно стало Їжачку

У мороці у тому.

(Обхоплюють себе за плечі та йдутьповільно, навшпиньки)

Адже не видно стежечку,

Ту, що ведедодому.

(ступаютьщетихіше, зображуючине впевненість і страх)

Крізьмлупробивсяпромінець –

Їжак наш здивувався:

(спиняються, простягають ручки вверху і піднімають голову)

Розстав без сліду туманець,

Босонечказлякався.

(пересуваютьсяжвавимпідстрибом, пританцювуючи та плескаючи в долоні).

- Молодці, дітки. Ви намалювалидійсночарівнуосінь.

Погляньте на свої малюнки. Ми з вами ніби потрапили в казковий осінній ліс. Тож давайте підемо тихенько і прислухаємось до того, як шумлять дерева, як шарудить листя під ногами. Аж тут повіяв вітерець. І листя затанцювало в хороводі.

Гра – медитація «Я – листочок»

Я – маленький листочок, позолочений осінню. Мене гойдає вітерець і ніби кличе за собою. І ось я відриваюсь від гілочки, злітаю. Як хороше кружляти над землею! Коли я втомлююсь – спускаюся на неї відпочити.

Заняття з нетрадиційної техніки малювання – кляксографія (старша група)

Тема: "Осінній листопад"

Програмний зміст: познайомити дітей з технікою кляксографія, викликати інтерес до нетрадиційних технік малювання. Уточнити і закріпити знання дітей про ознаки пізньої осені. Розвивати дихальну систему, мову, мислення, спостережливість, допитливість, уяву, увагу. Активізувати словник дітей словами: пляма, кляксографія, трубочка для коктейлю. Формувати вміння передавати колірну гамму. Розвивати сприйняття кольорів, почуття композиції.

Удосконалювати вміння точно характеризувати об'єкт, висловлювати припущення, робити висновки.

Викликати бажання дітей передавати свої враження від сприйняття предметів в зображувальній діяльності, підводити їх до усвідомлення виразного образу. Виховувати акуратність при роботі.

Обладнання: Затоновані листи на кожну дитину, розведена гуаш, акварель, кисть для малювання (білка), трубочки для коктейлю на кожну дитину, вода в баночках, пісок на маленьких тарілочках, ватні палички на кожну дитину.

Попередня робота: Екскурсія по осінньому парку, розгляд ілюстрацій на тему «Осінь прийшла», ігри з водою і трубочкою для коктейлю «морський бій», видування повітря через трубочку.

Хід заняття:

Сюрпризний момент: прихід чарівника

Знаю я, що є на світі добрий диво-чарівник,
Наче сонечко привітний, всім добро робити звик,
Та ніхто не помічає, він – сумний на самоті,
Сталось так, що він не має вірних друзів у житті.

Буде дощик стукотіти у віконце тук-тук-тук,

Та якщо у тебе лихо – допоможе вірний дуг.

Навіть сонечко ясніше засміється з висоти,

Буде разом веселіша, якщо маєш друга ти.

Бесіда чарівника з дітьми

Діти вивірите в диво? (Відповіді дітей)

Яких чарівників а бо чарівні предмети визнаєте? (відповіді дітей)

Де водяться чарівники?

У фантазіях твоїх!

З ким водяться чарівники

А з тим, хто вірить в них!

Вихователь: Сьогодні ми з вами будемо чарівниками, а трубочка для коктейлю буде чарівною паличкою.

Чарівник пропонує нам за допомогою нашої чарівної палички помалювати на папері, та не просто малювати, а видувати малюнок, але спочатку ми з вами пригадаємо.

Бесіда:

- Давайте всі разом згадаємо і перерахуємо пори року. (Осінь, зима, літо, весна)

- А яка зараз пора року? (Осінь)

- Початок осені або її кінець (Кінець)

- Чому ви так думаєте? Які ознаки осені ми можемо зараз спостерігати? Що змінилося в природі? (відповіді дітей)

- Отже, ми можемо сказати що за вікном пізня осінь.

- Що можна сказати про дерева? (відповіді дітей)

Вже по жовклі листя облетіло зовсім.

Листопад останнім завершає осінь.

Листя під ногами шурхотить опале.

Стали ночі довші – дні коротші стали.

Все сумне довкола, сонечко не блисне.

Сірим простиром сонне небо висне.

- Друзі, я вас запрошую на прогулянку по осінній стежці. Підемо?

Подивіться, тут чий слід? Як видумає тичи? (на підлозі лежать намальовані сліди зайця). Напевно зайчата грали на цій галявині і залишили багатослідів.

- А давайте і ми з вами пограємо як зайчата.

Фізкультхвилинка

Скачуть, скачуть у ліску

Зайці - сірі клубочки

Стриб - скок, стриб - скок-

Стало зрозуміло зайченя на пенюк

Всіх побудував один по одному, став показувати зарядку.

Раз! Крокують все на місці.

Два! Руками махають разом.

Три! Сіли, дружно встали.

Все за вушкочухали.

На чотири потягнулися.

П'ять! Прогнулися і нахилилися.

Шість! Всі встали знову в ряд,

Рушили як загін.

- Славно ми прогулялися, нагналися, а тепер можна і справою зайнятися.

Подивіться, що у нас лежить на столі.

(Альбомні листи з підготовленим фоном, акварель, пензлики, розведена гуаш, ложечки, баночки з водою, паперові серветки)

- Зараз я вас навчу як можна малювати осінь фарбами без допомоги кисті.

Ми будемо малювати дерева за допомогою нашої чарівної палочки- трубочки.

- Уважно подивіться як я буду зображати дерево (показ, діти тільки дивляться).

Зачерпую ложечкою рідку гуаш і капають нижче горизонту, вийшла пляма.

Тепер беру трубочку і «видуває» з плямистов бур і гілки дерева, направляю трубочку знизу-вгору і в сторони про стовбура. Трубочку тримаємо так щоб не зачіпати фарбу, нірку паперу. Лист можна повертати створюючи ствол.

Подивіться, що вийшло.

Ця техніка малювання називається «кляксографія» (малювання плямами або з плям).

Тепер спробуйте самі. Потрібно сильно постаратися і виконати малюнок з любов'ю. Діти малюють. (допомагати дітям, підказувати як краще).

Самостійна робота дітей

- Подивіться які різні дерева у вас вийшли!

- Пізньої осені буває сніг? А листя на деревах? Правильно, може випасти сніг, на деревах залишаються рідкісні засохлі листочки.

- Давайте візьмемо ватяні палички і намалюємо падаючий сніг або засохле листя на гілках. Можна малювати і те й інше, а можна щось одне. Діти малюють.

Потім всі малюнки збираються в одному місці (виставка).

Підсумок заняття.

Ось і готові наші малюнки, яскраві, ошатні!

Подивіться, всі малюнки відрізняються один від одного.

Хто запам'ятав як називається техніка в якій ми малювали (кляксографія)

З чого ми малювали дерева? (Пляма).

Вам сподобалося малювати плямами?

Ось які чудові малюнки вийшли у нас без допомоги кисті!

Заняття з нетрадиційної техніки малювання (пір'ям , видування трубочкою)

Тема: «Барвиста зима»

Програмовий зміст: показати дітям красу і особливість палітри зимових барв. Учити дітей новому способу малювання – пір'ячком. Продовжувати навчати малювати способом видування через трубочку, розвивати дрібну моторику, почуття естетичного смаку кольору, уяву та фантазію. Виховувати естетичні почуття та любов до природи.

Обладнання: сніг, аркуші паперу, пір'я, трубочка, гуашеві фарби (білого, блакитного, жовтого, коричневого кольорів), серветки, музика А. Вівальді «Зима».

Хід заняття

Спостереження біля вікна (Коротка бесіда про зиму)

- Яка зараз пора року? - Подивіться у віконечко, що вибачите? - Чим вкриті дерева, кущі, трава?
- А що таке «сніг»? (це багато маленьких сніжинок)- Як називається явище, коли падає сніг? (снігопад, заметіль, завірюха) Давайте уявимо себе маленькими білими сніжинками, які у своєму таночку тихо опускаються на землю. (Звучить тиха музика, діти кружляють імітуючи політ сніжинок)
- Цього року справжня сніжна зима завітала в наше місто. Ось подивіться, яке наше місто взимку (розглядіть ілюстрації).
- Чи на всіх зображеннях сніг білого кольору?
- Ось там, де сонячний день, сніг набув жовтого відтінку, вночі сніг стає темним, під наметами, будинками, деревами, де падає тінь – сніг сірий, а то й синій навіть.

Дидактична гра «Сніг який»

Діти по черзі називають ознаки снігу – білий, холодний, мокрий, добре ліпиться тощо.

- А тепер давайте пограємо з снігом: зліпимо сніжки.

Діти виліплюють сніжки та ставлять їх у посудині на віконечко.

Вихователь роздає дітям затоновані сині аркуші.

- Пригадаємо, як ми видували, раніше, трубочками дерева. Пропоную таким чином видути на затонованих аркушах стовбури кущів, дерев.

(Малювання способом видування або кляксографією)

- А тепер давайте намалюємо заметіль, хай вона прикриє наші рослини снігом, мов ковдрою.

Запрошую дітей зайняти свої місця. Діти, подивіться, чи все є на столі для малювання? (немає пензликів)

- А пензлики нам сьогодні не потрібні, бомалюватимемо ми пір'ячком.

Показ та пояснення техніки малювання пір'ячком

- Подивіться, як я буду це робити: беру пір'ячку «хвостика», вмочаю кінчик її у білу фарбу, а тепер нехай вона потанцює по аркуші, ось так.

- Натанцювалася пір'ячка збілою фарбою, стомилася, хай відпочине (покласти пір'ячку в тарілочку для використаного матеріалу).

- Трішки почала вщухати віхола, із-за хмарки ледь виглянув сонячний промінчик на одну мить, але і цього стало до сить, щоб сніг подекуди набув жовтого відтінку .

- Намела хурделиця намети, а біля наметів сніг якого кольору? (темнішого, бо падає тінь від намета).

- Тепер я вмочаю пір'ячко у блакитну фарбу і трішки підмалюю тінь біля наметів.

- Вже на моєму малюнку досить снігу: і дерева вкриті, і кущі, і земля, тепло їм спатиметься до самої весни.

Пальчикова гімнастика

Маша рукавицю наділу.

Ой, куди я пальчик діла?

(Загинаємо великий палець)

Нема пальчика, пропав

У свій будиночок не попав.

Маша рукавицю зняла.

Погляньте-но, знайшла!

(Висовуємо пальчик)

Шукаєш, шукаєш, не знайдеш.

Добридень, пальчик

(Пальчик вітається, киває),

Як живеш?

- А тепер ви попрацюйте, хай сніжок вкриє всі голі дерева та кущики.

Самостійна робота дітей

Діти малюють, вихователь стежить за технікою виконання, допомагає, радить, як правильно підібрати колір. Під час роботи звучить інструментальна музика А. Вівальді «Пори року» («Зима»).

Підсумок заняття

Після закінчення малювання вихователь і діти разом розглядають роботи.

Вихователь згадує про виліплені сніжки, пропонує подивитися, на що вони перетворилися, підносить до дітей вазочку, а там замість сніжок – зефір.

Заняття з нетрадиційної техніки малювання (старша група)

Тема: «Красуна ялиночка» (малювання по солиабопосипаннясіллю)

Програмовий зміст: розширювати й поглиблювати знання дітей про хвойні дерева, будову дерева, ознайомлювати з нетрадиційним способом малювання по солиабопосипаннясіллю, розвивати емоції й міміку; учити радити з результатів роботи.

Обладнання: зображення хвойних дерев; аркуш, фарба, волога ганчірка, серветка, сіль, вода для миття пензля.

Хід заняття:

Створення позитивного настрою.

Вправа «Здрастуй!»

Здрастуй, сонце золоте!

Здрастуй, небо голубе!

Здрастуй, деревце мале!

Здрастуй, чистий білий сніг!

Привітав я вас усіх!

(Діти виконують нахили вперед, наче б то кланяються один одному, вітаючись.)

— Скажіть, будь ласка, яка зараз пора року? Як виздогадалися?

— Які опади найчастіше бувають узимку? Що можна сказати про сніг?

— Чим вкриваються річки й озера узимку? Який буваєлід?

— Назвіть, будь ласка, зимові місяці.

— Як виглядають дерева взимку? (Тихі, замріяні, вкриті снігом, як ковдрою, одягнені в снігові шуби, дрімають під сніжною ковдрою.)

Давайте послухаємо історію про ялинку.

Зібралися лісові тварини на галявину до ялинки, щоб прикрасити її. Аж бачать — дроворуби зібралися рубати дерево. Лісові жителі прогнали дроворубів і встигли порятувати ялинку. Якби ж усі ялинкам так щастило! Як було б гарно. А в оселях нехай стоять собі штучні деревця, аби намальовані. А якщо хтось ще не вміє малювати ялинку, ми навчимо!

Фізкультхвилинка «Під снігом»

На ялинку сніг спадав, (Присідання.)

Голочки й лоскотав, (Згинання пальчиків.)

Гілочки додолу гнув, (Нахили до кожної ноги.)

В білу шубку загорнув, (Імітація з махами рук.)

Щоб ялинка мила

Спала, не тремтіла. (Імітація.)

Образотворча діяльність.

— Сьогодні ми з вами виконаємо цікаву роботу намалюємо ялинку, але з використанням нетрадиційної техніки малювання посипання сіллю.

Показ та пояснення

- Розташували вертикально аркуш, знайшли його серединку.
- Малюємо ялинку
- Доки фарба не висохла, посипати малюнок сіллю, яка надасть роботі зернистості

Самостійна робота дітей

Рухлива гра «Ялинка».

Одна дитина стоїть в середині кола та тримає в руках бубон.

Вихователь з дітьми стають в коло обличчям до «ялинок» і виконують відповідні рухи, проказуючи:

Ой, ялино зелененька,

Ти була колись маленька,

А тепер ти ось яка-

І висока, і струнка.

Ось така, ось така-

І висока, і струнка.

Біля тебе ми, ялино,

Заспіваємо пісню дзвінко,

Візьмем руки у бочок,

Затанцюємо гопачок.

Ялино, пограй з нами!

«Ялинка» з бубном стає між двома дітьми. За командою діти оббігають коло в протилежні сторони. Хто перший підбігає і вдаряє в бубон – той переможець.

Перегляд та обговорення дитячих робіт.

Виставка дитячих робіт. Діти розповідають про свої роботи. Вихователь дякує дітям за малюнки і відзначає, що кожен зміг створити неповторний образ ялинки.

Малювання з використанням нетрадиційної техніки (друкування картопляним штампом).

Тема: «Весняні дерева»

Програмовий зміст : продовжувати знайомити дітей з технікою друкування (друкувати можна не тільки кубиками, але і картопляними штампами). Закріпити знання про те, що дерево – це живий об’єкт, який дихає, живиться, росте; при необережному ставленні дерева можуть загинути. Розвивати образне мислення, творчу фантазію дітей. Виховувати акуратність в роботі. Підтримувати інтерес до вивчення різноманітних способів зображення дійсності.

Обладнання: аркуші паперу, прості олівці, акварельні фарби, пензлі, ємкості з водою, картопляні штампи 2-х розмірів (вирізані у формі листочків), туш зеленого кольору у піддоні.

Матеріал: загадки про дерева, ілюстрації із зображенням дерев у різні пори року, картинки із зображенням казкових дерев.

Хід заняття:

- Діти, послушайте, будь ласка, загадку і спробуйте її відгадати:

Весною веселить,

Влітку холодить,

Восени годує,

А взимку гріє.

(Дерево)

- Як ви гадаєте, чому в загадці сказано, що дерево весною нас веселить? (Після довгої зими на деревах з’являються тоненькі ніжні листочки і квіти – це веселить наше око)

. - Чому влітку дерево холодить? (У спекотну погоду всім приємно відпочити в прохолодній тіні дерев).

- А що означає, що восени дерево нас годує? (Яблука, сливи, груші, горіхи – все це плоди дерев, якими ласують і люди, і звірі).

- А як може дерево зігріти взимку? (Старі хворі дерева зрубують на дрова, а в молодих і здорових зимують білки, птахи, жуки та інші комахи).

- Бачите, як багато інформації містить одна невелика народна загадка.

А послушайте ще одну загадку:

Що це за диво біля вікна: багато рук, а нога одна? (Дерево)

- Поміркуйте, одна нога у дерева, це що? (Стовбур). А що названо руками? (Гілки)

- Правильно, діти. В казках і мультфільмах ми часто можемо бачити, як дерева користуються своїми гілками, як руками. Це тому, що дерева – живі.

Вони дихають (адже усім рослинам потрібне повітря), живляться (своїми коренями всмоктують поживні речовини із землі), ростуть, інколи навіть хворіють і гинуть. Взимку дерева сплять, а навесні прокидаються, і тоді на гілках з'являється ніжне листячко. - Зима цього року не була дуже лютою, але дерева все одно спали. Скоро настане весна, розквітнуть яскравим листячком дерева. А поки що таке листячко виросте на наших малюнках.

- Подивіться, що ви бачите на цьому малюнку? Так, на ньому олівцем зображені дерево і рука. Чи схожі ці зображення між собою? (Рука схожа на стовбур і гілки дерева).

Показ та пояснення

Я думаю, якщо зафарбувати малюнок руки коричневою фарбою і додати зеленого листячка, то можна отримати чудове молоде деревце. Листочки ми будемо друкувати штампами, які я приготувала для вас. Зверніть увагу, вони двох розмірів. Ближче до гілок друкуємо великі листочки, а далі, на краю крони – маленькі, молоді. Діти виконують пробний друк на чернетках.

Самостійна робота дітей

Висновок та виставка

- Давайте вивісимо ваші роботи в куточку природи і помилуємося, який гарний весняний ліс ми створили власними руками!

**Заняття з використанням нетрадиційної техніки малювання
(пуантилізм)**

Тема: «Весна прийшла, курчат привела»

Програмовий зміст: вчити дітей створювати зображення курчат за допомогою фарб. Ознайомити дітей з новим способом нетрадиційного малювання — пуантилізм. Вправляти в техніці нетрадиційного малювання тычкование ватною паличкою по контуру. Розвивати відчуття форми і кольору. Закріпити знання кольору, жовтий. Викликати у дітей емоційний відгук. Виховувати акуратність.

Обладнання: альбомний аркуш з промальованому контуром курчати, гуаш жовтого кольору, іграшка курка, дитяча пісенька «Курчата».

Попередня робота:

Розглядання іграшки — курочки, читання казки «Курочка Ряба», віршиків і потішок. На попередніх заняттях діти вчилися малювати способом стусана («Дощик», «Зернятка»).

Хід заняття:

Сюрпризний момент

-Діти, хто прийшов до нас в гості? (Курочка)

— Курочка, а чому ти така сумна? Діти давайте заспіваємо її пісеньку.

Звучить дитяча пісня «Вийшла курочка гуляти».

-Тепер сідайте на свої місця, а я розповім вам, що ж сталося у курочки.

Діти сідають за столи.

-А сталося ось що: курочка пішла гуляти зі своїми курчатами, і хоча вона їм наказувала: «Ко-Ко-ко, не ходіть далеко» вони взяли і сховалися від своєї мами.

«Куд — куди?» — запитує курочка-мама.

-Діти, допоможемо курочці відшукати курчат».

-Які діти у курочки мами за кольором? (Жовті).

-А якщо їх помацати, погладити, то які вони? (М'які, пухнасті)

-Подивіться, на ваших аркушах вже є контур курчатка.

Показ та пояснення

Ми будемо їх розфарбовувати. Допоможе нам чарівна паличка. Паличка сьогодні буде «танцювати». паличка буде стрибати вгору-вниз. (Показую дітям, методом стусана розфарбовую контур курчати)

-А тепер візьміть чарівні палички і покажіть, як вона буде стрибати.

-Наберіть на паличку жовту фарбу і починайте розфарбовувати контур курчат.

-Ось які молодці, у вас все добре вийшла. Хто закінчив, покладіть палички на баночку.

-Чого не вистачає курчаті, щоб він міг бігати по траві, дивитися і співати пісеньки? (Лапок, очей, дзьоба)

-Звичайно, потрібно домалювати лапки, очі і дзьоб. Візьміть тонкий пензлик, наберіть коричневу фарбу і домалюйте діткам курчатам дзьоб, очі, лапки. Ну а тепер наша курочка задоволена? Ми знайшли твоїх курчат.

Виставка робіт

-Курочка дякує вам за те, що допомогли їй знайти діток, і говорить вам спасибі! Які курчата вийшли у вас гарні, пухнасті, жовтенькі. Всі ви дуже постаралися сьогодні. Молодці!